

Strategisk Ramme: Danmarks partnerskab med de Østlige Naboskabslande 2022-26

Udkast. Forelæggelse for UPR
September 2021

Kort over de seks naboskabslande:

Indhold

1.	Introduktion	4
2.	Analyse af kontekst, udfordringer og risici	6
2.1	Indledning	6
2.2	Ukraine	6
2.3	Georgien	8
2.4	Belarus	9
2.5	Moldova	9
2.6	Armenien	10
2.7	Aserbajdsjan	10
2.8	Interessentanalyse	11
2.9	Risici	13
3.	Danske prioriteter, hidtidig indsats og resultater	14
4.	Strategiske mål for dansk partnerskab med naboskabslandene	17
4.1	Understøtte fortsat udvikling af demokrati og menneskerettigheder	17
4.2	Understøtte bæredygtig vækst, grøn omstilling og øget energiuafhængighed	19
4.3	Understøtte fred og stabilitet	21
5	Monitorering af Strategisk Ramme	23
6	Naboskabsprogrammet 2022-2026	24
6.1	Overordnet strategi og prioriterer, geografisk fokusering samt modaliteter	24
6.2	Ukraine indsats	26
6.2.1	Demokrati og menneskerettigheder	26
6.2.2	Bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog	28
6.3	Georgien indsatser	30
6.3.1.	Demokrati og menneskerettigheder	30
6.3.2	Bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog.	31
6.4	Regional indsats	32
6.5	Budget	33
7	Bilag:	34
	Bilag 1 Nøgletal for de seks naboskabslande	34
	Bilag 2 'Strategic Results Framework'	40
	Bilag 2B 'List of Abbreviations'	41

1. Introduktion

Tre årtier efter de seks naboskabslande - Ukraine, Moldova, Belarus, Georgien, Armenien og Aserbajdsjan - opnåede selvstændighed, er integrationen af dem i det europæiske værdifællesskab endnu et uafsluttet projekt. Vi risikerer, at landenes demokratiske fremskridt ikke blot går i stå, men bliver rullet tilbage. Systemisk modstand og påvirkning – inde- såvel som udefra – sætter vores østlige naboer under pres. Flere steder ser vi et indskrænket råderum for civilsamfundet og pressen, og folkets ret til at vælge deres ledere og landets politiske retning ved frie og fair valg er langt fra alle forundt.

I store dele af befolkningerne er der et stærkt ønske om tilnærmelse til EU og en følelse af normativt værdifællesskab, hvilket har drevet flere folkelige protestbevægelser de sidste to årtier. På trods af de åbenlyse folkelige aspirationer, er der stærke kræfter og aktører, der modsætter sig dette. Samtidig udfordres naboskabslandenes suverænitet og stabilitet. Fem af de seks lande oplever væbnede territoriale konflikter med russisk indblanding og udfordres i stigende grad af hybride angreb.

Danmark har de seneste årtier indgået i partnerskaber om at fremme landenes reformprocesser og styrkede tilknytning til EU. Danmark har derfor været en aktiv og stærk stemme i arbejdet for effektiv brug af EU's instrumenter i støtten til landene, ikke mindst inden for rammen af EU's Østlige Partnerskab. Et stort antal danske civilsamfundsorganisationer har etableret samarbejde med ligesindede i landene, og stadig flere danske virksomheder etablerer sig i regionen, særligt i Ukraine. De er vigtige medspillere i Danmarks engagement og i landenes omstilling. Danmark har udvist stærk solidaritet med de lande, der har været udsat for russiske militære interventioner, særligt Georgien og Ukraine. Danmark har været med til at holde Ukraines reformproces højt på den internationale dagsorden. Samtidigt har Danmark bakket aktivt op om den belarusiske civilbefolkning og presset på i EU, for at sikre en klar og kontant reaktion på de belarusiske myndigheders angreb på den fredelige protestbevægelse i forlængelse af præsidentvalget i august 2020.

I en verden præget af systemisk rivalisering er det en klar dansk interesse, at fremme og konsolidere landenes demokratiske udvikling og stabilitet - også for at værne om vores egen tryghed og samfundsmodel. Østlige naboer, der bevæger sig med faste skridt mod demokrati, retsstat, herunder effektiv korruptionsbekæmpelse, samt en velfungerende markedsøkonomi, er det bedste værn mod autoritære tendenser og undergravende påvirkning fra andre aktører.

Derfor skal Danmark arbejde for en langsigtet konsolidering af demokratiske reformer og forankring af landene i det europæiske værdifællesskab. De danske indsats skal komplementere støtten gennem EU, samt øvrige relevante internationale organisationer som Europarådet, OSCE og FN. Samtidig skal der koordineres transatlantisk for at støtte og fastholde landene i reformsporet, samt sætte effektivt ind mod de kræfter og personer, der modarbejder demokratiet eller begår grove menneskerettighedskrænkelser. Det vil være et selvstændigt mål at inddrage danske aktører – fra såvel myndigheder, civilsamfund, medier og den private sektor – i den danske for at opbygge danske partnerskaber med naboskabslandene, der rækker ud over de konkrete engagementer og projekter. Herigennem styrker Danmark sin kompetence og indsigt i forhold til de østlige naboskabslandene, og det sikres, at Danmark også fremtidigt kan udbygge samarbejdet med de seks lande.

De danske indsatser skal både kunne støtte i akutte situationer og gennem langvarige indsatser. Den Ny Demokratifond skal sikre hurtig og fleksibel støtte til demokratiets forkæmpere, mens nye partnerskabsprogrammer i Naboskabsprogrammet 2022-2026 skal følge op med fokus på langsigtede indsatser, for at fremme landenes demokratiske reformer, modstandskraft imod autoritære kræfter, samt bæredygtig økonomisk genopbygning.

Et stærkt og velfungerende civilsamfund er afgørende, for at kunne stå vagt om menneskerettighederne, de demokratiske institutioner, retsstatsprincipperne og pressefriheden. Vi skal investere i og støtte særligt op om de unge demokratiforkæmpere, hvis fremtid står på spil. Den aktive civilsamfundsdeltagelse, vi ser i flere af landene, skal kanaliseres ind i det parlamentariske system, så demokratiet forankres og sikres legitimitet gennem øget valgdeltagelse.

Håndtering af Covid-19-pandemien og den økonomiske og sociale genopretning, der følger, udgør en betydelig opgave, som i de kommende år kan udfordre den demokratiske reformproces og politiske stabilitet i flere af landene. Vi skal støtte landene i deres genopretning og i den forbindelse fremme innovative løsninger, som også kan understøtte en bæredygtig og grøn omstilling, samt bidrage til landenes energiuafhængighed fra bl.a. Rusland.

I perioden 2022-26 vil Danmark udbygge sit partnerskab med landene i naboskabsområdet med den **overordnede vision**, at fremme landenes forankring i det europæiske værdifællesskab, samt styrke deres stabilitet, fremgang og modstandsdygtighed.

Som ramme for den danske indsats opstilles **tre overordnede strategiske mål**, som vil give retning og definere konkrete delmål for det danske engagement over de kommende fem år. Et vigtigt delmål vil være at mobilisere og fremme et bredt, folkeligt, bæredygtigt engagement og samarbejde mellem Danmark og naboskabslandene. De tre strategiske mål er at:

- **Understøtte fortsat udvikling af demokrati og menneskerettigheder**
- **Understøtte bæredygtig vækst, grøn omstilling og øget energiuafhængighed**
- **Understøtte fred og stabilitet**

Den strategiske ramme, og dens vision og mål, vil give retning for brugen af de udenrigs-, sikkerheds-, handels- og udviklingspolitiske instrumenter - herunder Naboskabsprogrammet og det danske Freds- og Stabiliseringsprogram, såvel som miljø og civilsamfundsindsatser. Det er målet, at den strategiske ramme vil fremme synergi og sammenhæng mellem de mange danske instrumenter - der også omfatter multilaterale partnerskaber, ikke mindst dansk bidrag og understøttelse af EU naboskabsprogram og -politik.

Geografisk vil Danmark særligt fokusere på Ukraine og Georgien, der begge har indgået associeringsaftale med EU og har udvist vilje til at gennemføre systematiske reformer, med henblik på at fremme tilnærmelsen til EU og NATO. Det bilaterale samarbejde inden for Naboskabsprogrammet vil derfor også blive fokuseret på i disse to lande, samtidig med, at der gennem bl.a. Den Ny Demokratifond etableres regionale netværk og ydes støtte til demokratiforkæmpere og menneskerettighedsaktivister i de seks naboskabslande.

2. Analyse af kontekst, udfordringer og risici

2.1 Indledning

Da de seks østlige naboskabslande - Ukraine, Moldova, Belarus, Georgien, Armenien og Aserbajdsjan – for 30 år siden blev selvstændige ved Sovjetunionens opløsning, havde de kun kort eller ingen erfaring som selvstændige stater. De skulle derfor erhverve sig de formelle kompetencer og institutioner, der kendetegner uafhængige stater – og dette skete ikke uden problemer. Overgangen til markedsøkonomi i 1990'erne var således i vid udstrækning præget af vilkårlig eller importeret lovgivning og en hastig privatisering af de statsejede værdier, hvilket skabte grundlaget for ulighed, korrupsion og magtkoncentration hos oligarker. De uligheder og oligarksystemer, der er udviklet i flertallet af landene, udgør fortsat en stor udfordring og vanskeliggør udviklingen af demokratiske institutioner og velfungerende, frie markeder.

Samtidig har landene siden selvstændigheden skulle udvikle national suverænitet, herunder evne og kapacitet til at beskytte deres territoriale integritet og samfund imod uønsket ekstern påvirkning. Forholdet til Rusland udgjorde og udgør fortsat en central politisk udfordring for alle landene. I Georgien anvendte Rusland i 2008 for første gang efter murens fald militærmagt uden for Rusland, i 2014 annekterede Rusland med magt Krim – og i dag, i 2021, er der i Ukraine, Georgien, Moldova, Armenien og Aserbajdsjan uløste væbnede konflikter, alle med en russisk dimension. Flere af landene er også udfordret af russisk politisk indblanding, påvirkningskampagner og destruktive cyberangreb.

Naboskabslandene er – trods relativ stor andel af kvinder på arbejdsmarked og i uddannelse i flere af landene – kulturelt præget af rodfæstede patriarkalske holdninger og diskriminerende stereotyper vedrørende kønsroller og ansvar i familien. De dominerer i den politiske diskurs, fastholder kvinders underordning i familien og begrænser deres deltagelse på arbejdsmarkedet og indflydelse i samfundet generelt. Homofobi er udbredt og presset på seksuelle minoriteter stigende. LGBTI-rettigheder udstilles som modsætning til traditionelle og religiøse værdier – understøttet af påvirkningskampagner fra Rusland om Vestens 'moralske forfald' og degenerering.

De seks lande deler således en række fælles træk, men har også gennemløbet hver deres udvikling. I de følgende afsnit beskrives denne kort med fokus på hvilke muligheder og udfordringer det giver, for at fremme den politiske tilknytning til og økonomiske integration med EU, samt videreudvikling af partnerskabet med Danmark.

2.2 Ukraine

Geografisk er Ukraine det største land i Europa efter Rusland og har en befolkning på 42 millioner. Ukraine har udviklet sig til et parlamentarisk demokrati med regelmæssige, frie valg og fredelig magtoverdragelse. Den omfattende korrupsion, svage politiske partistrukturer, afhængighed af Rusland og skismaet om landets vestlige/russiske orientering, har medført store politiske og økonomiske spændinger i samfundet, herunder to revolutioner. Den seneste, Maidan-revolutionen i 2013-2014, blev udløst, da den daværende præsident nægtede at underskrive associeringsaftalen med EU.

I dønningerne på Maidan-revolutionen annekterede Rusland med militærmagt Krim-halvøen i marts 2014 og støttede pro-russiske oprørere i det østlige Ukraine, særligt i Donbas. De

væbnede konflikter med Rusland om Krim og Donbas har siden udgjort en central både inden- og udenrigspolitisk dagsorden.

Efter Maidan-revolutionen har Ukraine haft en klar europæisk kurs med stærke euro-atlantiske aspirationer. Ukraine er, sammen med Georgien, det mest ambitiøse land i partnerskabet med EU. Det er den nuværende ukrainske regerings ambition, at opnå fuldt medlemskab af såvel EU som NATO. Ukraines vidtgående associeringsaftale- og frihandelsaftale med EU trådte i kraft i 2016, og Ukraine har for nylig opnået status som "Enhanced Opportunities Partner" i NATO.

Det er efter 2014 lykkedes at gennemføre flere politiske reformer end i de over 20 år, der gik forud for Maidan-revolutionen. Der er dog fortsat behov for betydelig politisk opmærksomhed og vilje til at fastholde reformkursen, hvis Ukraine skal kunne udfolde sit potentiale. Maidan-revolutionen og Ruslands ulovlige annektering af Krim har medvirket til at skabe en ukrainsk nationalfølelse. Ved valget i 2019 havde ét parti for første gang flertal i både Øst- og Vestukraine.

Udfordringer fra oligarksystemet

Ukraines statsdannelse, demokrati og økonomi udfordres af et dybt forankret oligarksystem. Virksomheder og værdier er koncentreret hos en række oligarker, der gennem korrupsion og nepotisme er forbundet i et system med deltagelse af embedsmænd, politikere, dommere og medier. Oligarkerne kontrollerer de største mediehuse og tv-stationer samt store grupper i parlamentet og udøver derigennem betydelig indflydelse på regering, lovgivning og retsvæsen. Oligarksystemet øger økonomisk og social ulighed og underminerer retssikkerheden, hvilket vanskeliggør tiltrækning af investeringer fra udenlandske virksomheder og aktører.

De centrale deltagere i oligarksystemet modarbejder aktivt demokratiske reformer, der kan mindske systemets magt. I den ukrainske befolkning er der betydelig modstand imod korrupsionen og oligarkernes indflydelse, hvilket banede vejen for Zelenskyy's valgsejr i 2019. Som udefrakommende var der store forventninger til, at han kunne levere et opgør med den politiske elite og dennes tætte forbindelser med oligarksystemet.

Bæredygtig vækst

Ukraine er det fattigste land i Europa målt i BNP per indbygger. Der er fortsat store udfordringer med urentable statsejede virksomheder. Ukraine har en betydelig eksportorienteret landbrugssektor. IT-sektoren er vigtig (5% af BNP) og har sammen med metalindustrien også potentiale til at blive meget betydelig, da Ukraine har en relativt højt uddannet befolkning og lave lønninger. Udenlandske investeringer er dog forholdsvis lave, hvilket primært tilskrives korrupsion og manglende retssikkerhed. Mange arbejdstagere søger mod EU efter arbejde og bedre levestandarder.

Oligarker sidder tungt på energisektoren, der har været en stor indtjeningskilde. Ukraine har arbejdet målrettet, for at mindske afhængighed af russisk gas. Importerede fossile brændsler dækker 75% af landets energiforsyning, nu primært fra europæiske leverandører. Gastransit udgør fortsat en vigtig indtjeningskilde for Ukraine, der derfor er stærk modstander af Nord Stream II. Grøn energi dækker 7% af Ukraines energiforbrug, særligt gennem større solkraftanlæg. Der er potentiale for udvikling af vindenergi, samt store potentialer i energieffektivisering. Den grønne omstilling udfordres af svag energiinfrastruktur, korrupsion og utilstrækkelig finansiering.

Russisk militær aggression og destabilisering

Ukraine er fortsat et land i krig. Over 13.000 mennesker har mistet livet i Donbas siden 2014, og Krim-halvøen er ulovligt annekteret. De russiske militære angreb i 2014 har forandret det europæiske sikkerhedslandskab. Det ukrainske forsvar er siden reformeret og markant forbedret, men døjer med vanskelige vilkår og en udmattende krig. Samtidig truer konflikten i øst landets sammenhængskraft. Forhandlinger om en løsning af konflikten i Donbas er endnu ikke lykkedes, primært på grund af manglende politisk vilje fra Ruslands side. Kampene og russiske hybride anslag imod civile mål udgør fortsat betydelige udfordringer for Ukraine, hvilket lægger beslag på offentlige ressourcer og giver Rusland en klemme på Ukraine. EU og andre vestlige lande har indført sanktioner over for Rusland, som reaktion på den ulovlige annektering af Krim og aktive destabilisering af Ukraine.

2.3 Georgien

Med blikket rettet mod europæisk tilnærmelse har Georgien gennemgået markante reformer og reduceret korruptionen betydeligt. Regeringen har som erklæret mål, at Georgien i 2024 søger om EU-medlemskab. Der er dog stadig nogen vej at gå i opbygningen af stabile og uafhængige statsinstitutioner og et fredeligt demokrati fri for politisk revanchisme mellem skiftende regeringer. Siden 2012 har partiet 'Georgiens Drøm' opnået flertal ved både parlaments- og præsidentvalg. Som lignende partier i flere af naboskabslandene bygger Georgiens Drøm på karismatiske ledere snarere end ideologisk inspirerede partistrukturer.

Georgiens fortsatte konflikt med Rusland udgør en væsentlig udfordring og bidrager til Georgiens sikkerhedspolitiske skrøbelighed. Rusland kontrollerer reelt de to georgiske regioner Sydossetien og Abkhasien, der udgør 20% af Georgiens territorie og som erklærede sig uafhængige i 1991. For at modgå Georgiens forsøg på at genvinde kontrol over regionerne i 2008, iværksatte Rusland et militært angreb, der rykkede langt ind i Georgien, før en våbenhvile blev indgået.

Reformeret stat med skrøbeligt demokrati

Georgien er langt hen ad vejen lykkedes med at bryde med nedarvede sovjetiske statsstrukturer og opbygge en konkurrencedygtig markedsøkonomi. Landet lå nummer 7 i Verdensbankens *Ease of Doing Business* indeks i 2020 - bedre end noget andet europæisk land bortset fra Danmark. Turisme udgør en stigende andel af økonomien. Georgien har et stort potentiale for øget energieffektivitet efter vedtagelse af ny lovgivning på området.

Georgiens parlamentariske demokrati præges af dyb politisk splittelse mellem opposition og regeringspartiet Georgiens Drøm. Efter parlamentsvalget i oktober 2020 nægtede oppositionen at indtræde i parlamentet. Begrænset folkelig opbakning til oppositionen har ført til politisk stagnation, der risikerer at underminere forudsætningerne for en fortsat demokratisk udvikling. Georgiens Drøms tætte forhold til landets eneste store oligark har udfordret landets demokratiske institutioner, domstolenes uafhængighed og den meritbaserede udpegelse af personer i offentlige embeder. Partiets beslutning i juli 2021 om at forlade en EU medieret aftale mellem Georgiens Drøm og oppositionen har skærpet krisen.

Konflikt med Rusland og tab af udbryderrepublikker

Konflikterne i Sydossetien og Abkhasien, og dermed konfrontationen med Rusland, er en strukturel udfordring for Georgien og landets opbygning af stærke demokratiske institutioner. Konflikterne har bidraget til en ny nationalisme hos landets etnisk georgiske flertal – til tider på bekostning af den sproglige, kulturelle og religiøse mangfoldighed. Krigen i 2008 fremhævede landets sikkerhedsmæssige sårbarhed og behovet for et styrket samarbejde med allierede og

partnere. Georgien har både før og efter krigen orienteret sig sikkerheds- og forsvarspolitisk mod Vesten, og ønsket om medlemskab i NATO er en national topprioritet. Georgien er én af NATO's tætteste operationelle partnere med status som "Enhanced Opportunity Partner", og NATO har stillet Georgiens medlemskab i udsigt med Membership Action Plan som integreret del af processen.

2.4 Belarus

Belarus er et centraliseret autoritært styre. Siden 1994 er landet ledet af præsident Aleksandr Lukasjenko, der kun i begrænset omfang har reformeret landet siden sovjettiden. Præsidenten og hans administration udøver stærk magt i landet uden nogen meningsfuld parlamentarisk kontrol. De folkelige protester i kølvandet på præsidentvalget i august 2020 har været bemærkelsesværdige i størrelse og dristighed i et land uden tradition for bred politisk indflydelse.

Staten udfylder en central rolle i landets statskapitalistiske økonomi, hvor det meste af arbejdsstyrken er statsansat, og statsejede virksomheder udgør 80% af landets industri. Landet lykkedes at opbygge en velfungerende, konkurrencedygtig og opblomstrende IT-sektor, der dog har lidt under urolighederne i 2020 og efterfølgende udflytning af dele af sektoren til nabolande. Belarus har traditionelt raffineret russisk råolie til videreeksport i EU med betydelig fortjeneste.

Massedemonstrationerne efter præsidentvalget i 2020 er skelsættende for Belarus. Store dele af den belarusiske befolkning har for første gang set sig selv som aktører med mulighed for at påvirke landets fremtid. Det autoritære styre benytter sig dog af betydelige magtværktøjer for at undertrykke den civile vækkelse med udbredt brug af tortur og arbitrære fængslinger. Flere har måttet flygte og arbejde videre i eksil grundet risiko for forfølgelse.

Lukasjenkos eklatante tab af befolkningens opbakning har øget afhængigheden af Rusland, der ventes fortsat at spille en afgørende rolle i landets politiske fremtid. Modsat hvad der gjorde sig gældende i andre østlige naboskabslande, udsprang massedemonstrationerne ikke i landets geopolitiske orientering eller i et ønske om stærkere tilnærmelse til EU. Men geopolitikken er ikke desto mindre en betydelig faktor i den russiske tilgang til udviklingen i landet.

Efter det åbenlyse valgfusk og myndighedernes hårdhændede håndtering af demonstranter tilføjede EU og flere andre lande yderligere personer, enheder og sektorer til sanktionslisten over for Belarus. Samme kreds har samtidigt bakket aktivt op om landets demokratiske bevægelser og uafhængige medier, der i stigende grad må fortsætte deres virke fra udlandet.

2.5 Moldova

Moldova er af større geopolitisk interesse end dets størrelse og placering tilsiger. Den moldoviske stat står med betydelige udfordringer og trues af spørgsmål om identitet, autonomi og geopolitisk orientering, hvilket i nogen grad instrumentaliseres af udefrakommende påvirkning. Udbryderstaten Transnistrien er russisktalende og afhængig af russisk støtte. Det tyrkisktalende gaugasiske mindretal ønsker yderligere autonomi, hvilket Tyrkiet støtter aktivt. En ide om Moldovas sammenslutning med Rumænien er genstand for tilbagevendende offentlig debat, men støttes ikke af et flertal i befolkningen.

Moldovas økonomi er voksende, men skrøbelig. Servicesektoren udgør en stadig større andel af økonomien bl.a. som følge af lave lønninger, der har gjort landet til et interessant marked for outsourcing for virksomheder i EU. Omkring 55% af Moldovas handel er med EU – hjulpet på vej af en omfattende frihandelsaftale. Moldovas arbejdsdygtige befolkning falder stødt, da

mange søger mod EU efter arbejde. Pengeoverførsler fra moldovere i udlandet udgør 10% af landets BNP.

Siden indgåelsen af associerings- og frihandelsaftalen med EU i 2014 har Moldova haft EU-integration som officielt mål, om end med varierende politisk vilje. Landets økonomi og demokratiske institutioner domineres af oligarker og dertilhørende strukturel korrupsion. Flere af Moldovas oligarker har tætte forhold til præsident Putin og søger at undergrave Moldovas EU-orienterede reformproces. Ved præsidentvalget i november 2020 vandt den reformorienterede tidligere premierminister Maia Sandu, der ønsker stærke bånd til EU og har som mærkesag, at rydde op i korrupsion, magtmisbrug og oligarker. Dette er en positiv udvikling og markerer muligvis starten på et værdipolitisk nybrud og demokratiske fremskridt. Sandus reformdagsorden står dog over for flere udfordringer, ikke mindst fra de oligarkiske kræfter, der ikke har interesse i reformer.

2.6 Armenien

Armenien er med en størrelse tilsvarende Jylland det mindste af de seks østlige naboskabslande. Genopblussen af krigen imod Aserbajdsjan om regionen Nagorno-Karabakh i 2020 resulterede i et militært nederlag for Armenien, hvis efterdønninger må forventes at komme til udtryk i de kommende år.

Som modvægt til det konfliktfyldte forhold til nabolandene Aserbajdsjan og Tyrkiet har Armenien fastholdt et nært, men asymmetrisk, forhold til Rusland. Armenien er således i høj grad afhængig af russiske investeringer, handel og gas og er medlem i såvel den Eurasiske Økonomiske Union som den militære sikkerhedsalliance med Rusland (CSTO). Med ønske om udenrigspolitisk diversificering søger Armenien at opbygge bredere samarbejde med andre, herunder EU, som der blev indgået en omfattende og udvidet partnerskabsaftale med i 2017. En indflydelsesrig diaspora er vigtigt for disse bestræbelser og vurderes at tælle op til 9 millioner, næsten tre gange så mange som Armeniens befolkning på 3 millioner.

Fløjlsrevolutionen i 2018 – drevet af folkelige protester og et spirende civilsamfund - brød med årtiers ét-partistyre og startede en demokratisk transition med overgang fra præsidentielt til parlamentarisk styreform og udprægede reformer. Dette har styrket civilsamfundet og menneskerettighedssituationen. Fløjlsrevolutionen gav fornyet håb om Armeniens værdimæssige EU-tilnærmelse. Men med nederlaget i Nagorno-Karabakh konflikten i 2020 fremstår Armenien splittet, og regeringen presses fra oppositionen, dele af militæret og nationalistiske kræfter i befolkningen.

2.7 Aserbajdsjan

Aserbajdsjan har et autoritært styre med stærk magtkoncentration omkring præsidenten. Stabiliteten på tværs af klanstrukturer sikres gennem anvendelse af indtægterne fra landets betydelige olie- og gasressourcer. Men landets store rigdom kommer langt fra alle dele af den 10 millioner store befolkning til gode - og frihedsrettigheder, uafhængige medier og oppositionen har trange kår.

Konflikten med Armenien om Nagorno-Karabakh har været central på Aserbajdsjans politiske dagsorden siden selvstændighed. Kampene om Nagorno-Karabakh i 2020 betragtes i udpræget grad som en national sejr, der har givet præsident Alijev hidtil uset popularitet i befolkningen.

Aserbajdsjan er tæt allieret med Tyrkiet, der ydede vigtig militærbistand i kampene om Nagorno-Karabakh i 2020. Aserbajdsjan har et komplekst, men også pragmatisk forhold til nabolandet Rusland, der udgør den største bilaterale handelspartner. Forholdet til EU og USA er primært kommercielt, og Aserbajdsjan har ikke ønsket en Partnerskabsaftale med EU. Aserbajdsjan er en af Europas største producenter af olie og gas, der udgør 90% af landets eksport og en tredjedel af BNP. Energisektoren mangler transparens og domineres af statsejede virksomheder.

Der ses for nuværende ikke meget potentiale for aserbajdsjansk tilnærmelse til EU. Der er dog muligheder for styrket økonomisk og energimæssigt samarbejde – samt i længere perspektiv at søge at udvikle mellemfolkelige kontakter og civilsamfundssamarbejde.

2.8 Interessentanalyse

Danske partnerskaber og indsatser i Ukraine og Georgien vil som beskrevet ovenfor ske i komplekse politiske kontekster, præget af stærke interessemodsætninger mellem involverede aktører. I planlægningen af konkrete partnerskaber og programmer kan der tages udgangspunkt i nedenstående illustration af 'spoilere og facilitatorer' i forhold til de relevante indsatsområde.

Interessentanalyse: Spoilere og facilitatorer i forhold fremme af demokratiske reformer og forankring i det europæiske værdifællesskab

Spoilere

- Oligarksystemet, der ønsker at fastholde strukturer, der sikrer deres berigelse, ofte på bekostning af tiltag mod demokratisering og markedsliberalisering
- Rusland, russiske oligark-netværk og deres samarbejdspartnere, der for at varetage egne interesser aktivt destabiliserer Ukraine og Georgien og hindrer landenes demokratiske udviklinger og tilnærmelse til EU
- Illiberale politiske strømninger, der modarbejder pluralistisk demokrati samt seksuelle rettigheder
- Politisk kultur, hvor samarbejde på tværs af partiskel og kompromisvilje er begrænset, mens snævre økonomiske interesser ofte er fremherskende
- Energiinteressenter og oligarker der på grund af egeninteresser i kulindustrien eller russisk gas modarbejder energidiversificering og den grønne omstilling.

Facilitatorer

- Reformorienterede dele af regering og parlament, der arbejder for fremme af demokrati og europæisk integration
- Offentlige myndigheder og medarbejdere, der arbejder på EU-tilnærmelse – herunder anti-korruptionsinstitutioner og retsvæsen med vilje til en reformdagsorden
- Erhvervsliv med interesse i styrket europæisk integration og samhandel på markedsvilkår og ønske om, at landenes retsstat sikres
- Civilsamfundet, der arbejder for at fremme menneskerettigheder, fastholde reformdagsordnen, holder myndighederne til ansvar og sikrer folkelig indflydelse over landenes fremtid
- Uafhængige medier, der bidrager med undersøgende journalistik og blotlægger magtmisbrug
- Unge, der vil bekæmpe korruption, ønsker mere inddragelse og demokratisk politisk kultur
- Landenes forsvar med interesse i at opbygge robuste og demokratisk kontrollerede styrker, der evner at håndhæve landenes selvforsvar og suverænitet
- Energiaktører, der ønsker energieffektivisering og konkurrencedygtig vedvarende energi
- Lokale politiske strukturer, der oplever fordelene ved reform, decentralisering og gennemsigtighed.

Ved planlægning af konkrete engagementer vil de generelle antagelser i interessentanalysen blive afprøvet og konkretiseret i konsultation med både lokale interessenter, ligesindede lande og internationale organisationer og civilsamfundsorganisationer med henblik på at udarbejde mere specifikke kontekstanalyser på relevante områder – samt sikre bedst mulig synergi og koordinering med andre indsatser. Det gælder ikke mindst EU – og EU's Naboskabspolitik- og program - samt ligesindede EU medlemsstater med engagement i de seks naboskabslande.

2.9 Risici

For at nå de strategiske mål er det afgørende, at der fortsat er partnere i naboskabslandene, der har vilje og evne til konsolidere resultaterne for så vidt angår landenes forankring i det europæiske værdifællesskab og skubbe på for styrket demokratisering, stabilitet og øget modstandsdygtighed.

I Ukraine, Georgien og Moldova er de væsentligste to risici for ikke at nå de strategiske mål: 1) intern modstand ('spoilere' viser sig stærkere end 'facilitatorer'), og 2) en markant øget negativ påvirkning/indblanding fra nabolandet Rusland, der presser regeringerne til at bremse eller helt afbryde tilnærmelsen til EU.

I et positivt scenarie skabes der en stærk alliance mellem reformvenlige aktører (i regering/parlament, civilsamfundet og den private sektor), der muliggør en accelereret tilnærmelse til EU og udvikling af velfungerende demokratiske institutioner, der sker uden russisk indblanding. I et sådan scenarie, vil den danske bistand kunne justeres med henblik på yderligere at fremme reformimplementering – herunder partnerskaber mellem regering/civilsamfund og den private sektor.

I et mere realistisk scenarie, som denne strategiske ramme er baseret på, er der fortsat stærke 'facilitatorer', der presser på for nye reformer og bidrager til at konsolidere den demokratiske reformdagsorden, samtidig med at der er systemisk modstand fra interne spoilere, der, sammen med ekstern påvirkning, søger at undergrave reformdagsordenen. Der vil således kunne opstå perioder med manglende reformfremskidt eller direkte tilbageslag - i et eller flere af de tre lande. Tilbageslag vil også kunne omfatte, at råderummet for civilsamfund og medier indskrænkes. Det kræver, at den danske indsats løbende tilpasses udviklingen og den reelle politiske vilje og evne på de enkelte samarbejdsområder – både i tilfælde af tilbageslag eller nye mulighedsrum for gennemførelse af reformer. Den løbende tilpasning vil kunne føre til ændring af samarbejdspartnere, herunder særligt justering af balancen mellem henholdsvis statslige og ikke-statslige partnere.

Et mindre sandsynligt negativt scenarie er, at der sker omfattende tilbageskridt for reformprocessen i Ukraine og/eller Georgien, hvor regeringerne reelt opgiver ambitionen om tilnærmelse til EU og deltagelse i det europæiske værdifællesskab, eventuelt drevet af eskalering af landenes lavintensive militære konflikt med Rusland (der også indebærer risici for sammenbrud af national orden). I et sådant negativt scenarie vil dansk støtte skulle tilpasses med prioritering af f.eks. mere bredspektret støtte til kapacitetsopbygning af civilsamfundsorganisationer og andre ikke-statslige aktører samt humanitære og stabiliserende indsatser.

I Belarus, Armenien og Aserbajdsjan er der – om end i varierende grad - risiko for uventede og pludselige udviklinger, såsom folkelige opstande, markant øget repression eller opblussen af latente eller nye konflikter. Danmarks samlede indsats vil skulle tilpasses omstændighederne både i tilfælde af nye muligheder og behov eller ændringer, der forhindrer fortsættelsen af hidtidige partnerskaber. Det gælder bl.a. i forhold til Belarus, der har suspenderet sin deltagelse i det Østlige Partnerskab. I nogle tilfælde kan mulighederne for støtte til civilsamfundet blive begrænset på grund af forfølgelse og repression, der umuliggør samarbejde mellem lokale civilsamfundsorganisationer og eksterne aktører. I sådanne tilfælde vil det skulle undersøges, hvorvidt støtte kan ydes inden for rammerne af internationale netværk og organisationer – såvel som støtte kan ydes til eksilnetværk.

De ovenstående risici og scenarier illustrerer, at indsatsen i de østlige naboskabslande stiller krav om en løbende analyse og vurdering af konteksten og mulige nye udfordringer/muligheder. Kapitel 5 beskriver, hvordan en sådan analyse vil ske som led i monitoreringen af den strategisk ramme.

3. Danske prioriteter, hidtidig indsats og resultater

Danske prioriteter

Udviklingen de kommende år i vores østlige naboskabsregion vil få stor betydning for Europas stabilitet og Danmarks sikkerhed. Vi har en klar interesse i at konsolidere og fremme den demokratiske udvikling i landene. For når vi fremmer demokrati og stabilitet i naboskabsregionen, værner vi også om vores egen tryghed og samfundsmodel. Østlige naboer, der bevæger sig mod demokrati og effektiv korruptionsbekæmpelse, er det bedste værn imod autoritære tendenser samt undergravende påvirkning fra andre aktører, herunder Rusland. De danske hovedprioriteter er:

- At bidrage til naboskabslandenes fortsatte tilnærmelse til og samarbejde med EU. Fælles europæiske indsatser, heriblandt EU's naboskabspolitik, er vigtige løftestænger i værdikampen for demokrati og bekæmpelse af autoritære tendenser. Danmark vil i EU fortsætte med at spille en toneangivende rolle på specifikke dagsordenspunkter af særlig dansk interesse, bl.a. understøttelsen af ukrainsk reformproces og Belarus.
- At bidrage til understøttelse af et stærkt og bredt civilsamfund og frie medier i naboskabslandene. Unge defineres som særlig målgruppe. Strategisk involvering af Danmarks ressourcebase og civilsamfundsorganisationer.
- At bidrage til at fremme ligestilling mellem køn i et inkluderende samfund med respekt for forskellighed. Fremhævelse af kvinder som forandringsagenter.
- At bidrage til at styrke klima- og energisamarbejde med henblik på at sikre internationale klimamål, grøn omstilling og uafhængighed fra fossile brændstoffer. Særligt fokus på konkrete muligheder for at bringe danske ekspertiseområder i spil.
- At bidrage til at forsvare det åbne, globale og frie internet samt arbejde for, at menneskerettigheder respekteres og fremmes online samt i udviklingen af digitale teknologier.
- At bidrage til landenes bæredygtige og socialt retfærdige økonomiske vækst samt fremme interesse for samhandel med Danmark.
- At bidrage til naboskabslandenes evne til at imødegå sikkerhedsudfordringer og værne om borgernes tryghed med henblik på at skabe varig fred og stabilitet.

Hidtidige indsats

De østlige naboskabslande har længe været væsentlige for Danmarks udenrigs- og sikkerhedspolitik. Danmark spillede en central rolle i EU's udvidelse i 2004, hvormed EU's grænser rykkede længere mod øst og naboskabslandene tættere på. Danmark var derfor også fra starten aktiv i etableringen af EU's Østlige Partnerskab (EaP) i 2009. Det russiske angreb imod Georgien i 2008 og den militære annektering af Krim i 2014 har yderligere øget det østlige naboskabs geopolitiske betydning.

EU er central for varetagelsen af danske interesser og værdier i forhold til de østlige naboskabslande, og Danmark har arbejdet for en aktiv og ambitiøs EU-dagsorden over for naboskabslandene. I EU har Danmark indtaget en ledende rolle i den uformelle 'Friends of Ukraine'-kreds af ligesindede medlemslande, der har været drivende i forhold til EU's løbende dialog med Ukraine på reformområdet.

Danmark har brugt den brede palet af udenrigs- og sikkerhedspolitiske værktøjer – herunder medlemskaberne i EU, FN, OSCE, NATO og Europarådet – for at fremme en positiv udvikling i naboskabsregionen. Den store Ukraine Reformkonference blev i 2018 gennemført under dansk værtskab. Efter valget i Belarus i august 2020 og de omfattende menneskerettighedskrænkelser, har Danmark medvirket til at mobilisere både EU, OSCE og Europarådet for at lægge pres på regimet.

Danmark har haft en række bilaterale programmer siden landenes uafhængighed i starten af 1990'erne. Siden 2005 er indsatsen samlet under 'Naboskabsprogrammet', der har støttet civilsamfundsaktiviteter og delprogrammer i alle seks naboskabslande. Den seneste fase af Naboskabsprogrammet 2017-21 blev geografisk fokuseret på Ukraine og Georgien med to tematiske indsatsområder: i) Demokrati og menneskerettigheder og ii) Bæredygtig og inkluderende økonomisk vækst. I kølvandet af protestbevægelserne i Belarus i efteråret 2020 etableredes Den Ny Demokratifond, der muliggør partnerskaber og involvering af civilsamfundsorganisationer i alle seks naboskabslande.

Naboskabsprogrammet er blevet suppleret af en række andre danske indsatser. Under Freds- og Stabiliseringsfonden har dansk og ukrainsk forsvar samarbejdet om kapacitetsopbygning, og en civil komponent har bidraget til at fremme den sociale sammenhængskraft i Østukraine. Der er derudover gennemført en lang række danske civilsamfundsengagementer og humanitære indsatser. Dertil kommer investeringer i den private sektor kanaliseret gennem Industrialiseringsfonden for Udviklingslandene (særligt Ukraine) og investeringer i offentlige infrastrukturarbejder gennem Danida Sustainable Infrastructure Finance (Ukraine).

Dansk samhandel med naboskabslandene er begrænset. Samhandlen med Ukraine er dog stigende, og landet er i dag Danmarks 45. største eksportmarked. I 2020 udgjorde eksporten i alt 2,2 mia. kr. Der er ca. 350 danske virksomheder i Ukraine, primært inden for tekstil- og møbelproduktion, landbrug/fødevarer, logistik, detailhandel og IT-outsourcing i Ukraine. Virksomhederne drager fordel af det relativt høje uddannelsesnivea, nærheden til det europæiske marked og markedsadgangen til EU.

En lang række multilaterale organisationer, der modtager danske kernebidrag, arbejder i Naboskabslandene. Det gælder blandt andet EU, FN-organisationerne, ERBD, OSCE og Europarådet. Danmark arbejder på at sikre tæt koordinering og synergi med disse indsatser.

Det er sket gennem samfinansiering og fælles implementering, sekundering af eksperter og rådgivere samt løbende dialog og erfaringsudveksling.

Opnåede resultater

Koordineret og strategisk brug af den brede palet af værktøjer i den udenrigs- og sikkerhedspolitiske værktøjskasse, herunder Naboskabsprogrammet og Freds- og Stabiliseringsprogrammet, har givet dansk gennemslagskraft og international anerkendelse. Gennem fokuseringen på Ukraine som udenrigspolitisk prioritetsland - med regelmæssige ministersamtaler og besøg, et stærkt bilateralt Naboskabsprogram samt aktiv brug af 'Friends of Ukraine'-kredsen i EU - har Danmark opbygget viden, gensidig tillid og interesse, der understøtter arbejdet for at fremme de danske prioriteter i naboskabsregionen. Det tætte danske bilaterale forhold til Ukraine har været fremmende for at holde de ukrainske partnere fast på landets reformkurs. Parallelt har indsatsen omfattet specifik teknisk støtte til Ukraines anti-korrupsionsinstitutioner, støtte til civilsamfundet og undersøgende journalistik, kombineret med understøttelse - både politisk og teknisk - til EU's policy-dialog og løbende pres på Ukraine for at leve op til krav om transparens og retssamfund. Et pres, der har haft sit ultimative udtryk i kravene, der er stillet til EU's makroøkonomiske støtte (parallelt med kravene til IMF-lån). Danmark har således både teknisk og politisk bidraget konkret til kampen imod korruption og oligarksystemet i Ukraine.

Danmarks resolute reaktion på overgrebene på fredelige demonstranter i Belarus har affødt bred anerkendelse. Den ledende danske rolle i forhold til at etablere 'International Accountability Platform for Belarus' har - i en parallel brug af udenrigs- og udviklingspolitiske værktøjer - sikret, at dokumentation for menneskerettighedsovergrebene i Belarus indsamles, verificeres og opbevares med henblik på senere retsforfølgelse.

I 2016 blev Naboskabsprogrammet (2008-2015) evalueret. Evalueringen fandt, at programmet var relevant i forhold til udfordringerne i regionen og målgruppens behov - ligesom det var i overensstemmelse med partnernes prioriteter og EU's målsætninger. Evalueringen konstaterede, at programmet komplementerede de bredere EU-programmer og dette, kombineret med kontinuerlig støtte i flere faser, gjorde at Naboskabsprogrammet bidrog til at fremme lokale forandringsprocesser. Evalueringen påpegede imidlertid også, at manglen på flerårige og landespecifikke strategier begrænsede programmets effekt. Bl.a. baseret på evalueringens anbefaling, blev programme for 2017-21 redefineret således af indsatsen på Vestbalkan blev udfaset og antallet af bilaterale samarbejdslande reduceret fra syv til to.

Naboskabsprogrammet var i 2019 underlagt et 'midtvejs-review', der konkluderede, at programmet var relevant og havde opnået vigtige resultater og bidraget til de overordnede målsætninger. Det blev anbefalet, at man udnyttede synergimuligheder mellem forskellige danske indsatser bedre, styrkede læring og monitorering samt øgede involveringen af danske civilsamfundspartnere. Anbefalingerne fra review'et blev anvendt i re-lanceringen af Naboskabsprogrammet i 2020 og har dannet udgangspunkt for fastlæggelsen af de overordnede pejlemærker for Naboskabsprogrammet 2022-26, som beskrevet i nedenstående kapitel seks.

4. Strategiske mål for dansk partnerskab med naboskabslandene

Den **overordnede vision** for Danmarks partnerskab med nabolandene er at konsolidere og fremme landenes forankring i det europæiske værdifællesskab samt styrke deres stabilitet, fremgang og modstandsdygtighed. Tre strategiske mål vil over de næste 5 år definere retningen for dansk partnerskab med naboskabslandene omfattende både danske udenrigs-, sikkerheds-, handels- og udviklingspolitiske instrumenter - herunder Naboskabsprogrammet og det danske Freds- og Stabiliseringsprogram, såvel som miljø og civilsamfundsindsatser og indsatser gennem multilaterale organisationer.

4.1 Understøtte fortsat udvikling af demokrati og menneskerettigheder

Strategisk mål: Understøtte konsolidering og fortsat udvikling af demokratiske samfund med respekt for menneskerettighederne, en effektiv tredeling af statsmagten og stærke uafhængige kontrolinstanser, hvor en politisk engageret befolkning, et organiseret og uafhængigt civilsamfund samt frie medier kan holde myndighederne til ansvar – og sikre inkluderende samfund med ligestilling og anerkendelse af forskellighed.

SDG 5 'Gender Equality', SDG 11 'Sustainable, Safe and Inclusive Cities and Communities' og SDG 16 'Peace, Justice and Strong Institutions'.

- *Fremme af de demokratiske institutioner*

Danmark vil aktivt bruge eksisterende værktøjer i EU, OSCE, Europarådet og FN for at fremme og sikre respekten for demokrati og gribe ind, når menneskerettigheder krænkes i naboskabsregionen. Danmark vil arbejde for at værktøjer og kontrolmekanismer i EU og OECD styrkes i kampen imod illegale kapitaloverførsler og international hvidvask. I tæt partnerskab med ligesindede EU-lande vil Danmark arbejde for, at EU's Østlige Partnerskab forbliver et relevant værdipolitisk instrument, der flugter med de danske hovedprioriteter om demokrati, EU-tilnærmelse, fred og bæredygtig vækst

Danmark vil bidrage til styrkelse af demokratiske kontrol institutioner, som anti-korruptionsinstitutioner, parlament og ombudsmand/menneskerettighedsinstitutioner. Danmark vil understrege vigtigheden af effektive og uafhængige domstole og bakke op om internationale indsatser for at fremme reformer af landenes retssektorer. Når et land i naboskabsregionen forsøger at opbygge reelle demokratiske institutioner – herunder kommuner og decentraliserede forvaltninger - vil Danmark søge at bidrage med erfaringer og aktive partnerskaber og

erfaringsudveksling – bilateralt i form af myndighedssamarbejde eller gennem danske bidrag til multilaterale organisationer og programmer.

I indsatsen for Ukraines reformer har Danmark opbygget en stærk international profil. Reformarbejdet og kampen imod korruption kræver et langt sejt træk, som Danmark med lederskabet af EU's store anti-korrupsionsprogram står stærkt placeret til også i fremtiden at være med til at drive. Danmark vil fortsætte arbejdet for at holde Ukraines reformer højt på dagsordenen i EU og hos den ukrainske regering. Møder i 'Friends of Ukraine'-kredsen på ministerniveau har bidraget positivt til at skabe international opmærksomhed på Ukraine. Sekunderinger af centrale og strategiske rådgivere og ledere af internationale monitoreringsmissioner i Ukraine bidrager til gensidig vidensudveksling og bred dansk tilstedeværelse. Den danske bilaterale indsats på anti-korrupsionsområdet understøttes af dansk støtte til internationale anti-korrupsions organisationer og programmer – herunder bl.a. United Nations Office for Drugs and Corruption, Transparency International og Maritime Anti-Corruption Network.

- *Konsolidering og styrkelse af civilsamfundets aktive rolle og evne til at påvirke*

Danmark vil gennem Naboskabsprogrammet, herunder Den Ny Demokratifond, samt gennem strategiske partnerskabsaftaler og projektbevillinger til danske og internationale NGO'er, bidrage til at konsolidere og udvikle et pluralistisk, demokratisk og medlemsbaseret civilsamfund, særligt med fokus på organisering og inddragelse af unge. Civilsamfundet er en grundpille i et demokratisk samfund. Civilsamfundsaktører skaber forandring, tænker nyt, udvikler fællesskaber og skaber morgendagens ledere. De holder myndigheder til ansvar for befolkningen og når i kraft af deres lokale forankring langt ud i samfundet. De besidder dyb viden og skaber adgang til vigtige netværk og kontakter. Et stærkt og velfungerende civilsamfund er afgørende for arbejdet med at udvikle et aktivt demokrati fra neden – og for overholdelse og fremme af menneskerettigheder og indfrielse af FN's Verdensmål. De er en vigtig partner i den danske udenrigs- og udviklingspolitik, ikke mindst i betragtning af naboskabslandenes svage demokratiske strukturer.

Internationalt – særlig i EU, OSCE og Europarådet - vil Danmark arbejde for, at disse institutioner forsætter og styrker arbejdet for at sikre civilsamfundets råderum samt beskyttelse af organisationer og medlemmer/aktivisters sikkerhed – samt sikre koordinering og vidensdeling med de bilateralt støttede indsatser. Styrkelse af civilsamfundet vil endvidere ske gennem partnerskab med multilaterale organisationer og i tæt samarbejde med andre toneangivende donorer, herunder de nordiske lande.

- *Frie pluralistiske medier – digital åbenhed og modstandskraft*

Danmark vil være med til at sikre, at EU og Europarådet fastholder fokus på at sikre rammerne for frie medier, herunder at journalister og adgangen til troværdig information beskyttes. Bilateralt vil Danmark søge at fremme partnerskaber med medier og mediefolk i Danmark og gennem Naboskabsprogrammet støtte udvikling af uafhængige medier og undersøgende journalistik. Ytringsfrihed og sikring af uafhængige frie og pluralistiske medier er et helt centralt element i udvikling af demokrati.

Danmark sætte beskyttelsen af menneskerettigheder online på dagsordenen og bidrage til at bygge nye alliancer – også med tech-industrien – i kampen om at bevare det åbne, globale og frie internet. Danmark vil kæmpe for, at nye teknologier understøtter demokratiske institutioner

og bidrager til en åben offentlig debat og en fri meningsdannelse – samt arbejde for, at borgere, har handlemulighederne og redskaberne til et sundt digitalt liv, og at sociale medier skaber forståelse frem for splittelse. Danmark vil under Naboskabsprogrammet medvirke til at styrke civilsamfundets digitale modstandskraft og evne til at anvende digitale løsninger i demokratisk organisering og dialog. Bilaterale initiativer vil blive koordineret med dansk støtte til styrkelse af civilsamfund og partnerskab med internationale multilaterale organisationer og internationale NGO'er på området.

- *Fremme af ligestilling og et inkluderende samfund med respekt for forskellighed*

Danmark vil i internationale fora – særligt EU, FN og Europarådet – arbejde for kvinders rettigheder og kønsmæssig ligestilling med særligt fokus på unge kvinder, kvinder på arbejdsmarkedet og kvinder i konfliktzoner. Danmark vil fortsat have fokus på mainstreaming af køns- og kvindespørgsmål ligesom fokus på Women, Peace and Security (WPS) og kvinders inddragelse i fredsprocesser vil blive styrket i Freds- og Stabiliseringsprogrammet for Ukraine.

4.2 Understøtte bæredygtig vækst, grøn omstilling og øget energiafhængighed

Strategisk mål: Understøtte bæredygtig og inklusiv vækst gennem grøn omstilling, øget energiafhængighed, et velfungerende arbejdsmarked og genopretninger efter Covid-19.

SDG 7 'Affordable and Clean Energy', SDG 8 'Decent Work and Economic Growth', SDG 12 'Sustainable Production and Consumption', SDG 13 'Mitigate Climate Change Impact' og SDG 17 'Partnership for Sustainable Development'.

- *Bæredygtig og retfærdig økonomisk vækst. Markedsliberalisering, social dialog og EU-integration*

Danmark vil arbejde for, at EU's naboskabsinstrumenter understøtter den økonomiske genopretning efter Covid-19-pandemien med henblik på at sikre, at naboskabslandene kan udnytte potentialerne ved en markedsliberalisering samtidig med, at økonomierne moderniseres, omstilles og digitaliseres.

Naboskabslandenes økonomiske integration med EU skal være med til at skabe bæredygtig og socialt retfærdig vækst. Liberaliserede markeder i naboskabslandene på fælles europæiske vilkår – med vægt på CSR, samfundsmæssigt og socialt ansvar, og FN's Guiding *Principles for Business and Human Rights* - skal sikre rettighederne for både arbejdstagere og virksomheder. Danske erfaringer fra opbygningen af en stærk demokratisk fagbevægelse og repræsentative

arbejdsmarkedsstrukturer kan være værdifulde i naboskabslandene med henblik på, at der skabes rammer for social dialog og et velfungerende arbejdsmarked baseret på demokratiske organiserede arbejdsmarkedsorganisationer. Der bor 15.000 ukrainere i Danmark, nogle i en kortere årrække, og tallet er stigende. De er vigtige i styrkelsen af mellemfolkelige forhold og bringer erfaringer og udsyn til gavn for begge landes samfund og økonomier.

Økonomisk integration med EU og det indre marked skaber vækst og er en vigtig brik for langsigtet regional stabilitet. I EU-regi og gennem internationale finansieringsinstitutioner vil Danmark understøtte naboskabslandene i deres ønsker om tættere associering og økonomisk integration med det europæiske marked. Samtidig vil Danmark tale for mere konsekvent brug af EU's konditionaliteter om menneskerettigheder og god regeringsførelse som betingelse for øget samarbejde med henblik på at sikre langsigtet og bæredygtig tilnærmelse. Reformudvikling og retssikkerhed er grundforudsætning for økonomisk vækst og fuld udnyttelse af landenes økonomiske potentialer.

- *Energiafhængighed og grøn omstilling*

Danmark vil i EU arbejde for, at samarbejdet med naboskabslandene systematisk understøtter Parisaftalen og grøn omstilling, herunder bidrager til energiuafhængighed. Gennem klimadiplomati vil Danmark arbejde for at sikre høje klimaambitioner i naboskabslandene og tilnærmelse til EU's Green Deal. Danmark vil arbejde for, at internationale udviklingsbanker bidrager til flere finansieringsmuligheder for grønne projekter i naboskabslandene. Investeringsfonden for Udviklingslande (IFU) kan også bringes i spil med sigte på, at understøtte grøn omstilling og den grønne dagsorden. Innovative finansieringsinstrumenter og offentligt-private partnerskaber vil også blive brugt som værktøjer for at mobilisere grøn kapital. Også i naboskabslandene vil Danmark politisk arbejde for kuludfasning.

Grøn omstilling behøver ikke ske på bekostning af økonomisk vækst. Den økonomiske genopretning efter Covid-19-pandemien vil give naboskabslandene gode muligheder for at udnytte deres potentiale ved at modernisere og omstille økonomierne. Danmark vil samarbejde med civilsamfundsorganisationer med fokus på grøn omstilling, som kan bidrage til langsigtet lokal forankring og klimaambition i landene og give fremtidige samarbejdspartnere.

Mange af naboskabslandenes strukturelle udfordringer og konflikter bunder i afhængighed af fossile brændstoffer og økonomier, der i utilstrækkelig grad er stilet mod fremtidens teknologiske markeder. Fossile brændstoffer og ineffektive energisystemer bidrager til globale klimaudfordringer, og i naboskabslandene er energiprodukter en af de primære berigelseskilder for oligarker og dele af den politiske elite. Derudover kan afhængighed af energikilder fra tredjelande udgøre en væsentlig sikkerhedsmæssig og geopolitisk udfordring, som f.eks. gentagne lukninger af gastilførslen til Ukraine har vist.

- *Økonomisk diplomati og øget økonomisk samarbejde*

I partnerskab med erhvervsorganisationer vil Danmark benytte handelsfremmende aktiviteter inden for danske styrkeområder som energieffektivisering, vedvarende energi og grøn omstilling i landbruget. Særligt i Ukraine har dansk myndighedssamarbejde skabt grundlaget for et frugtbart samspil med danske virksomheder inden for energi og klima såvel som grundlaget for fremtidigt økonomisk diplomati. I Ukraine er der desuden store potentialer for samarbejde på landbrugsområdet om såvel primære produktion som forædling, hvor Danmark har særlige styrkepositioner. Også her vil en målsætning om lavere klimaftryk kunne forfølges. De mange

ukrainere med erfaring fra arbejde i dansk landbrug kan bidrage med erfaring med arbejdet med avanceret dansk agro-teknologi.

Inden for IT-sektoren besidder flere af naboskabslandene, bl.a. Ukraine, store ressourcer og der vurderes at være betydeligt potentiale for gensidigt og udbytterigt samarbejde. Som et af verdens førerlande inden for teknologi og digitalisering kan Danmark desuden bidrage til naboskabslandenes digitale transformation gennem Techplomacy samt kommercielt teknologisamarbejde og eksport af danske løsninger

Markedsliberalisering og grøn omstilling er vigtig for landenes langsigtede økonomiske vækst men også for øget økonomisk integration med EU og styrket bilateral samhandel med Danmark. I kraft af deres geografiske placering, befolkningssammensætning og voksende økonomier har naboskabslandene endnu uudnyttet potentiale som nærmarkeder, produktionslande og kvalificeret arbejdskraft. Særligt de tre associerede lande forventes at vokse i væsentlighed for europæiske og danske virksomheder.

I samarbejde med danske erhvervsorganisationer m.fl. vil dansk Trade Council, på basis af efterspørgsel blandt danske virksomheder, arbejde for at identificere muligheder for fælles erhvervsfremstød og fælles markedsindsatser med udgangspunkt i danske grønne og bæredygtige styrkepositioner.

4.3 Understøtte fred og stabilitet

Strategisk mål: Understøtte fred og stabilitet samt bidrage til at styrke landenes evne til at imødegå sikkerhedsudfordringer, værne om borgernes tryghed og fastholde den euroatlantiske forankring.

SDG 16 'Peace, justice and strong institutions'.

- *Imødegåelse af sikkerhedsudfordringer og trusler*

Danmark ønsker at bidrage til at styrke landenes evne til at imødegå sikkerhedsudfordringer og trusler samt evnen til at hævde egen suverænitæt og bevare den territoriale integritet. Som suveræne nationer er det centralt for naboskabslandene at kunne håndhæve deres territoriale integritet for at sikre deres borgernes sikkerhed og tryghed. Dette er en uafsluttet opgave og udfordres i alle naboskabslandene. Den russiske invasion i Georgien i 2008, den ulovlige annektering af Krim i 2014, og de fortsatte territoriale konflikter i fem af de seks lande viser, at sikkerhed er en reel udfordring. Konflikterne kommer med store menneskelige omkostninger bl.a. i form af internt fordrevne. En eskalerende konflikt i regionen kan påvirke europæisk sikkerhed og risikerer at føre til befolkningsgrupper på flugt mod EU.

Danmark vil bidrage med politisk støtte omkring de nødvendige reformer af landenes forsvars- og sikkerhedssektorer. I internationale forhandlinger og erklæringer vil Danmark fortsat udtrykke utvetydig støtte til landenes territoriale integritet og retten til selvbestemmelse. EU's ikke-anerkendelsespolitik vil fortsat udgøre hjørnestenen i Danmarks tilgang til den ulovligt annekterede Krim-halvø.

I Ukraine er internationale kapacitetsopbyggende indsatser såsom EU's rådgivende EUAM-mission og Canadisk-ledede UNIFER vigtige elementer for en langsigtet styrkelse af landets modstandsdygtighed. Danmark vil – gennem Freds- og Stabiliseringsprogrammet i Ukraine og specifikke indsatser i Georgien - fortsat yde støtte til landenes reformindsatser inden for forsvars- og sikkerhedsområdet og bl.a. tilbyde ekspertrådgivning som bidrag til kapacitetsopbygning af Ukraines og Georgiens civile krisestyringssystemer.

- *Euroatlantisk forankring gennem reformer*

Danmark vil støtte landenes europæiske og euroatlantiske aspirationer. Naboskabslandene skal kunne se det euroatlantiske perspektiv og fællesskab som en attraktiv mulighed for et gensidigt forpligtende og solidarisk sikkerhedssamarbejde baseret på fælles værdier og principper. NATO-tilnærmelse har høj politisk prioritet i Ukraine og Georgien, der nu begge har status som 'Enhanced Opportunity Partners', der er den højeste kategori af NATO's partnerskaber. Danmark vil fortsat støtte op om et styrket samarbejde i NATO med de to lande. Hertil spiller fortsatte reformer en vigtig rolle for at fremme demokratisk og civil kontrol med landenes væbnede styrker. Den bredere danske bilaterale reformstøtte til landenes institutioner og kampen mod korruption forventes også at ville aflede positive effekter på forsvars- og sikkerhedssektoren.

Naboskabslandenes suverænitet og territoriale integritet er en fælles europæisk og transatlantisk prioritet. For at skabe synergi vil Danmark arbejde for tættere transatlantisk samarbejde og koordinering for at understøtte landenes reformbestræbelser.

- *Konfliktforebyggelse og -løsning med bred deltagelse af kvinder og lokalbefolkningen*

Danmark vil fortsætte støtten til de internationale monitoreringsmissioner gennem EU og OSCE både politisk, finansielt samt via personelbidrag. Missionerne gør et vigtigt arbejde for at fremme demokratisk civil kontrol med de væbnede styrker, hvilket underbygger tiltro og samarbejde mellem regeringsstyrker og lokalbefolkningen i konfliktområder i naboskabslandene. Gennem Freds- og Stabiliseringsprogrammet i Ukraine, vil Danmark yderligere bidrage med konkrete indsatser for at styrke både civilsamfund og lokale myndigheder og samarbejdet mellem disse. Ligeledes vil Danmark støtte dialoginitiativer, der bidrager til langsigtet konfliktløsning og konfliktforebyggelse. Varig fred kræver bred forankring i samfundet. I naboskabslandene er social sammenhængskraft og dialog mellem civilsamfund og myndigheder centralt for langsigtet konfliktforebyggelse og stabilitet. Hvis dele af befolkningerne føler sig dårligt repræsenteret eller behandlet af samfundets institutioner, kan det være med til at nære separatistbevægelser og udenlandsk indblanding.

Lokalt forankret og varig fred kræver meningsfuld inddragelse af kvinder i freds- og sikkerhedsinitiativer. Danmark vil bidrage til at understøtte landene i efterlevelsen af FN's resolution 1325 om kvinder, fred og sikkerhed bl.a. gennem kapacitetsopbygning. Opblussende konflikter kan skabe behov for ekstraordinær humanitær bistand til særligt sårbare befolkningsgrupper, navnlig i det østlige Ukraine. Her er mulighed for at inddrage stærke danske

humanitære organisationer som eksempelvis Dansk Røde Kors og Dansk Flygtningehjælp med lokal tilstedeværelse og partnere i regionen.

5 Monitorering af Strategisk Ramme

I tæt samarbejde med de relevante danske repræsentationer og fagkontorer vil Udenrigsministeriets Kontor for Europæisk Naboskab følge udviklingen i regionen, risici og opnåede fremskridt i forhold til de opstillede mål og indikatorer i den Strategiske Ramme (se bilag 2). Heri vil også indgå forsøg på at monitorering Danmarks indflydelse på politiske processer med afsæt i vores udenrigs- og sikkerhedspolitiske interesser og målsætninger. Monitoreringen af den strategiske ramme vil omfatte dialog og løbende kontakt med partnere i naboskabslandene såvel som danske aktører med aktiviteter og partnerskaber i regionen, herunder de to 'udkigsposter' i form af lokale kontorer, der etableres under Den Ny Demokratifond. Med udgangspunkt i beskrivelsen af risici og interessentanalyse (afsnit 2.8 og 2.9) vil der i implementeringen og valget af modaliteter blive lagt vægt på, at der kan ske en løbende tilpasning baseret på udviklingen i kontekst/interesser, opnåede resultater såvel som læring og erfaring i forhold til de tilgange og strategier, der er valgt for de enkelte indsatser. Der vil her også ske en erfaringsudveksling med multilaterale partnere, EU og andre EU-medlemslande med aktiviteter i de seks naboskabslande.

Som del af monitorering og læring vil Naboskabsprogrammet indeholde en komponent til følgeforskning. Naboskabsprogrammets projekter vil danne udgangspunkt for forskning med henblik på at underbygge programmernes forandringsteori og strategiske valg. Fokus vil som udgangspunkt være på reformprocesser og korruptionsbekæmpelse i samfund domineret af oligarkbaserede systemer – og geografisk fokuseret på Ukraine, sekundært Georgien. Denne forskning vil komplementere planlagt teknisk programnær monitorering af Naboskabsprogrammets engagementer og hermed bidrage til at sikre, at strategi og tilgang – såvel som interessentanalyse og valg af partnere – over programmets levetid kan justeres i forhold til den forskningsbaserede indsigt. Forskningskomponenten vil omfatte samarbejde mellem forskningsinstitutioner i naboskabslandene og internationale forskningsmiljøer. Danske forskningsinstitutioner vil blive inddraget med henblik på at bidrage til målsætning om fremme af styrket samarbejde og udnyttelse af danske styrkepositioner.

Monitorering af Naboskabsprogrammet på programniveauet vil ske i henhold til Udenrigsministeriets Aid Management Guidelines. En adaptiv og lærende tilgang stiller krav til tæt og løbende monitorering. Der vil i programformuleringen blive langt vægt på, at der i forhold til hvert program etableres de nødvendige mekanismer for at følge programudvikling og lære af denne i forhold til såvel kontekst og risici som resultater og virkninger. Løbende rapportering og dialog i form af halvårlig opfølgning/styregruppemøder vil blive suppleret med tekniske reviews og midtvejsgennemgange af specifikke programmer. Der vil endvidere være mulighed for at få gennemført en ny uafhængig evaluering af Danmarks støtte til de østlige naboskabslande inden for de kommende år. Kontoret for Europæisk Naboskab vil have det overordnede ansvar for monitorering af det samlede Naboskabsprogram og vil i arbejdet trække på input fra danske repræsentationer, partnere og ekstern teknisk bistand.

6 Naboskabsprogrammet 2022-2026

6.1 Overordnet strategi og prioriterer, geografisk fokusering samt modaliteter

Den politiske dialog, forhandling og rammesætning af naboskabslandenes tilnærmelse til EU og NATO understøttes af en række konkrete programmer iværksat gennem EU, NATO, ERBD, Europarådet m.fl. Danmark vil i den kommende femårsperiode arbejde for, at disse programmer bidrager til at opfylde de tre danske strategiske målsætninger. Denne indsats vil blive komplementeret af en bilateral indsats gennem Naboskabsprogrammet er primært rettet mod de første to strategiske mål om at: 1) Understøtte fortsat udvikling demokrati og menneskerettigheder; og 2) Understøtte bæredygtig vækst, grøn omstilling og øget energiuafhængighed. Parallelt vil Danmark gennem Freds- og Stabiliseringsprogrammet særligt understøtte målet om at understøtte fred og stabilitet.

Baseret på analysen af udviklingen i naboskabslandene – og udfordringer og muligheder – såvel som fra erfaringerne og læring fra det tidligere Naboskabsprogram 2017-21, vil den næste fase af programmet indeholde følgende *nye eller skærpede tiltag*:

- En mere fleksibel indsats med mulighed for indsatser i forhold til nye udfordringer i alle seks østlige naboskabslande gennem et nyt regionalt ben, med Den Ny Demokratifond, der blev etableret i 2020
- Styrket mobilisering og organisering af unge i demokratisk styrede og medlemsbaserede foreninger med henblik på at understøtte et aktivt og bæredygtigt civilsamfund og demokrati nedefra
- Fremme af digital mobilisering og modstandskraft med henblik på at modvirke desinformation og fremme teknologi og digitale løsninger der øger det demokratiske råderum
- Styrket fokus på grøn omstilling som led i den bæredygtig og retfærdig økonomiske genopretning samt som bidrag til klimadagsordnen, ny innovation og en bred folkelig mobilisering. Indsatsen vil understøtte økonomisk diplomati såvel som fortsatte tiltag med henblik på fremme energiuafhængighed af Rusland
- Styrket dansk indsats for bekæmpelse af korruption og oligarkstyre gennem styrkelse af mekanismer til bekæmpelse af international hvidvask og illegale finansielle pengestrømme
- Styrkelse af demokratiske og aktive fagbevægelser og arbejdsmarkedsorganisationer. Fagbevægelserne spiller i flere lande en nøglerolle i samfundsudviklingen. Stærke faglige organisationer på såvel arbejdstager og arbejdsgiverside skaber grundlag for demokratiske samfund og konfliktløsning baseret på dialog.

Den danske indsats under Naboskabsprogrammet vil generelt blive fokuseret på de områder, hvor Danmark har særlige kompetencer og interesser og blive tilrettelagt, så den understøtter igangværende multilaterale engagementer og danske civilsamfundsinitiativer. Det gælder både Strategiske partnerskaber med de større danske NGO'er, projektmidler kanaliseret gennem CISU og særlige initiativer som f.eks. det planlagte Grønne Partnerskab med danske civilsamfundsorganisationer – og der vil ske et tæt koordinations mellem involverede enheder i Udenrigsministeriet. Den danske indsats vil også blive planlagt, så den bidrager til og styrker Danmarks politiske stemme i internationale fora, særligt EU. Den danske indsats på anti-korruptionsområdet er således ikke kun vigtig i sin egen ret, men bidrager til at styrke Danmarks

gennemslagskraft, når det gælder at fremme reformdagsordenen og sætte ind over for den store udfordring, som oligarksystemerne udgør i regionen.

Det er et selvstændigt mål at inddrage danske aktører – fra såvel myndigheder, civilsamfund, medier og den private sektor – i samarbejdet med henblik på at medvirke til at opbygge danske partnerskaber med naboskabslandene, der rækker ud over de konkrete engagementer og projekter. Der vil blive langt vægt på gensidig erfaringsudveksling og læring, såvel som lokalt ejer- og lederskab og adgang til nødvendige ressourcer. Gennem sådanne partnerskaber styrker Danmark sin kompetence og indsigt i forhold til naboskabslandene, og det sikres, at Danmark også fremtidigt kan udbygge samarbejdet og tilstedeværelse i de seks lande.

Naboskabsprogrammet vil således fastholde en overordnet dobbelt, langsigtet målsætning¹:

- at fremme landenes forankring i det europæiske værdifællesskab samt styrke deres stabilitet, fremgang og modstandsdygtighed og bidrage til SDG'erne, og
- at fremme muligheder for fremtidige samarbejder mellem Danmark og naboskabslandene, der rækker ud over de enkelte projektaktiviteter.

Geografisk vil naboskabsprogrammet bestå af tre ben:

- Et omfattende bilateralt program i Ukraine
- Et fokuseret bilateralt program i Georgien
- Et regionalt ben, der omfatter indsatser rettet mod at understøtte demokratiudvikling og menneskerettigheder i alle seks naboskabslande. Indsatserne vil blive fokuseret på at fremme engagement i civilsamfundet og understøttelse og styrkelse af frie medier.

Tilrettelæggelsen af naboskabsprogrammet vil ske med henblik på at sikre, at programmet løbende kan tilpasses nye udfordringer og erfaringer – samtidig med, at der sikres en sund administration. Programmet vil således blive etableret som et begrænset antal indsatser med indbygget fleksibilitet. Flertallet af disse vil blive implementeret gennem multilaterale organisationer eller danske civilsamfundspartnere med erfaring fra regionen – i vid udstrækning baseret på eksisterende partnerskaber og engagementer. I det omfang det er muligt, implementeres engagementer i Georgien som fællesprogrammer med tilsvarende indsatser i Ukraine.

¹ I ToC for Naboskabsprogrammet 2017-2021 formuleres således følgende overordnede mål:

- *Leading to more peaceful and stable countries, contributing to the UN SDGs, and*
- *Paving the way for future opportunities for cooperation with Denmark beyond traditional development assistance.*

6.2 Ukraine indsats

6.2.1 Demokrati og menneskerettigheder

- *Understøttelse af demokratiske institutioner med fokus på demokratiske kontrol*

Gennem Naboskabsprogrammet vil Danmark – komplementært til EU's, OSCE's og Europarådets omfattende programmer - støtte udvalgte demokratiske institutioner, der udviser vilje og evne til at fremme en reformdagsorden. I første omgang vil denne støtte blive fokuseret på såkaldte demokratiske kontrol ('accountability') institutioner. Det drejer sig bl.a. om:

Centrale anti-korrupsionsorganisationer. Ukraine har etableret en række anti-korrupsionsorganisationer, der rækker fra politikudvikling og politiefterforskning til anklagemyndighed og en særlig anti-korrupsionsdomstol. Disse organisationer er udsat for markant pres, og der udvikles stadig nye metoder til at omgå regler og kontrolmekanismer. Det stiller løbende krav om at gentænke og videreudvikle tilgangen. Den danske indsats i form af en fortsat administration af, og støtte til, EU's Anti-korrupsionsinitiativ (EUACI) vil således fleksibelt kunne støtte de organisationer, hvor der er vilje, mulighed og egnede metoder til at sætte ind imod korrupsion. Indsatsen vil bl.a. omfattet støtte til kapacitetsopbygning og indhentning af internationale erfaringer. Støtten vil blive tæt koordineret med indsatsen rettet mod civilsamfundsorganisationer og undersøgende journalistik. Indsatsen suppleres af – og vil blive koordineret med - 'Maritime Anti-Corruption Network', der med danske midler, har inddrage Ukraine i samarbejdet.

- Parlament. Parlamentet er i et demokrati den centrale kontrolinstitution i forhold til myndigheder og regering. I Ukraine er partisystemet svagt udviklet og domineret af stærke partiledere/ejere – og det omtales offentligt, hvordan parlamentsmedlemmer købes af oligarkerne. Det undergraver parlaments kontrolfunktion. Danmark vil - bl.a. gennem det igangværende EUACI-partnerskab - søge at bidrage med kapacitetsopbygning og adgang til ekspertviden for parlamentsudvalg og –grupper, der udviser særlig vilje til at fremme reformdagsordnen. Dertil vil Danmark søge at bidrage til udvikling af demokratisk funderede og medlemsbaserede partiorganisationer. Baseret på eksisterende DUF-samarbejde vil der, bl.a. gennem det Ukrainsk-Danske Ungdomshus blive rettet en indsats rettet mod ungdomspolitikere, hvor der vurderes at være stor mulighed for at påvirke partikultur og funktionsmåde. Gennem samarbejde med European Endowment for Democracy vil der blive ydet støtte til folkelige bevægelser og civilsamfundsgrupper, der ønsker at arbejde udvikle parlamentarisk arbejde.

Danmark vil gennem bl.a. EUACI og samarbejde med EU's decentraliseringsprogram ULEAD arbejde med at bidrage til folkelig deltagelse og kontrol ('accountability') på kommunalt niveau. Her oplever ukrainske borger at myndighedernes handlinger gør en umiddelbar forskel. I udvalgte byer, der inden for rammerne af Ukraines decentraliseringsreform ønsker at fremme borgerinddragelse og korrupsionsbekæmpelse, vil Danmark bidrage til en mere gennemsigtig administration – og danske erfaringer med nærdemokrati og kommunal administration vil blive bragt i spil.

I samarbejde med internationale organisationer, EU, OECD og Europarådet, vil Danmark endvidere koble anti-korrupsionsindsatsen i Ukraine til den internationale og europæiske bekæmpelse af illegale kapitaloverførsler og hvidvask.

- *Understøttelse af et demokratisk organiseret og bæredygtigt civilsamfund med særlig fokus på unge;*

Danmark vil yde fokuseret støtte til stærke reform-NGO'er – herunder anti-korrupsions-NGO'er - med henblik på at fastholde fokus og ekspertviden i forhold til det ukrainske 'reformkatalog'.

Civilsamfundet lider af at være snævert organiseret, med begrænset medlemsbasis og afhængige af donorfinansiering. Danmark vil søge at støtte demokratisk og medlemsbaserede civilsamfundsorganisationer, hvor frivilligt arbejde og medlemskontingenter bidrager til finansiell bæredygtighed. Der vil blive fokuseret særlig på mobilisering og organisering af unge. Unge er morgendagens ledere - det er her, ny organisationskultur skabes. Indsatsen vil omfatte fortsat støtte til det Ukrainsk-Danske Ungdomshus. Ungdomshuset skal fungere som et samlingssted og en inspiration for bred mobilisering og inddragelse af unge – og vil være centrum for udvikling af partnerskaber mellem danske og ukrainske unge. Huset skal samtidig understøtte og styrke den 'ungdomsinfrastruktur', der er skabt af det ukrainske Ministeriet for Ungdom og Sport.

Indsatsen komplementeres af indsatsen gennem Freds- og Stabiliseringsprogrammet rettet mod styrkelse af civilsamfundsorganisationer i Østukraine, med særligt fokus på kvinder, unge og veteraner.

- *Understøttelse af uafhængige og kritiske medier, inkl. undersøgende journalistik – herunder en særlig indsats for styrkelse af sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering;*

De største ukrainske mediehuse er ejet af oligarkerne og ofte primært etableret for at tjene ejerens politiske og økonomiske interesser. Der eksisterede således ikke en privat mediesektor, hvor der konkurreres på rent økonomiske præmisser. Dette gør drift af uafhængige og frie medier vanskelig. Blandt internationale donorer ydes der en indsats for at søge at transformere den tidligere statsradiofoni til en moderne public servicekanal. Danmark vil for at komplementere dette fokusere indsatsen på at støtte mindre, uafhængige og 'upcoming' medier og mediefolk med henblik på at hjælpe disse til at skabe kvalitetsindhold og at finde bæredygtige finansieringsmodeller. Der vil gives prioritet til at understøtte medier, der når ud til regionerne. Derudover vil Danmark i samarbejde med medie-NGO'er i Ukraine sætte fokus på dagsordenen 'demokrati og digitalisering'. Det er en dagsorden, som gennem flere år har spillet en vigtig rolle i Ukraine - negativt i form af påvirknings- og desinformationskampagner og positivt i arbejdet med at udnytte digitalisering til at skabe øget gennemsigtighed med offentlige beslutningsprocesser og formueforhold. Danmark vil støtte arbejdet med at søge at fremme digitaliseringens positive muligheder for åbenhed og demokratisering og bekæmpe dens brug fsva. indskrænkning af civilsamfundets råderum og udbredelse af misinformation.

- *Ligestilling og et inkluderende samfund med respekt for forskellighed.*

Danmark vil såvel bilateralt som gennem EU og FN understøtte Ukraines implementering af relevant lovgivning på ligestillingsområdet. Det vil ske gennem teknisk rådgivning og international erfaringsudveksling. Ligestillings- og kønsspørgsmål vil være tværgående tema i alle danske indsatser, og Danmark vil søge at understøtte kvindegrupper og civilsamfundsgrupper, der arbejder med ligestilling og kønsspørgsmål med henblik på at styrke presset nedefra – og skabe bred mobilisering. Indsatsen vil blive koordineret med de indsatser under freds- og stabiliseringsprogrammet, der er målrettet mod kvinder i konfliktområder.

I forhold til ligestilling mellem kønnene er Ukraine nået langt, når det gælder lovgivning og formel ligestilling på arbejdsmarkedet. Samtidig domineres samfundet af patriarkalske strukturer og tankegang og kønsstereotype forestillinger. Én ud af tre kvinder har oplevet fysisk eller seksuel vold, og på arbejdsmarkedet er løngabet mellem mænd og kvinder over de sidste fem år steget fra 24% til 26%. Alternative kønsidentiteter har trange kår, hvilket har store konsekvenser for LGBTI-personers rettigheder. Indsats gennem Naboskabsprogrammets understøttes af parallelle tiltag under Freds- og Stabiliseringsprogrammet.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til demokrati og menneskerettigheder i <u>Ukraine</u> :
<ul style="list-style-type: none"> - centrale demokratiske institutioner, hvor der er politisk vilje til demokratisk reform, er sikret fortsat funktion og styrket kapacitet – særligt anti-korrupsionsinstitutioner, parlament og ombudsmand; - styrket samspil mellem anti-korrupsionsaktører i statslige institutioner, parlament, civilsamfund og medier; - styrket engagement fra demokratisk organiseret og bæredygtigt civilsamfund, der yder aktivt med- og modspil i reformdagsordenen – herunder styrket mobilisering og organisering af demokratiske ungdomsorganisationer; - uafhængige og kritiske medier – inkl. undersøgende journalistik - fortsætter og udvikles; - centrale ukrainske medie-NGO'er arbejder for styrkelse af sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering; - tiltag for ligestilling og fremme af et inkluderende samfund med respekt for forskellighed i form af lovgivning er fremmet – og kvinde- og ligestillingsorganisationer er styrket og mere vokale i debatten.

6.2.2 Bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog

- *Rammebetingelserne for bæredygtig vækst – velfungerende arbejdsmarked med demokratisk fagbevægelse, arbejdsmarkedsinstitutioner og social dialog*

Grundstenen for, at der kan skabes langsigtet bæredygtig vækst i Ukraine, er udvikling af velfungerende statslige institutioner, ikke mindst et retssamfund, og markedsliberalisering som indarbejdet i EU's associeringsaftale med Ukraine. Den danske bilaterale indsats inden for Naboskabsprogrammet er fokuseret på det vigtigste element i disse rammebetingelser, nemlig bekæmpelse af den politiske korruption, der er indlejret i det ukrainske oligarksystem. Dansk indsat fokuseret på menneskerettigheder, vil understøtte fokus på samfundsmæssigt og socialt ansvar og FN's *Guiding Principles for Business and Human Rights*, som løftestand til retfærdig og bæredygtig vækst.

Hertil vil Danmark – baseret på de danske erfaringer - fortsætte sin indsats for at bidrage til at skabe et velfungerende arbejdsmarked, der er en anden og afgørende rammebetingelse for bæredygtig og inklusiv vækst. Det ukrainske arbejdsmarked kæmper stadig med strukturer og kultur, der blev skabt i sovjettiden; ønske om statslig kontrol (nu til dels afløst af oligarkernes massive indflydelse) og bureaukratisk drevne fagforeningen med underudviklet medlemsdemokrati og –indflydelse. På arbejdsgiversiden kæmper nye arbejdsgiverorganisationer med at skabe en aktiv og demokratisk medlemsbase og at sikre organisationerne en stemme i forhold til regeringsinstitutionerne og magtfulde oligark-interesser. Danmark vil støtte kapacitetsudvikling samt inddragelse i international netværk til styrkelse af fagbevægelse

og arbejdsmarkedsorganisationer, der udviser en vilje til at organisere sig demokratisk og optræde som repræsentanter for deres medlemmer i treparts dialog. Et vigtigt delmål vil være at fremme fokus på social dialog, samt et velfungerende og inklusivt arbejdsmarked med anstændige jobmuligheder også for unge og kvinder.

- *Grøn energiomstilling og energiuafhængighed: Fremme af energieffektivitet og vedvarende energi*

Klimaaftryk og bidrag til opfyldelsen af Parisaftalen hænger sammen med den grønne omstilling - ikke mindst af energisektoren - og kan samtidig skabe basis for bæredygtig og retfærdig økonomisk udvikling og vækst. Her har Danmark en særlige international styrkeposition. Omstilling af energisektoren medvirker endvidere til at fremme energiuafhængigheden, der styrker Ukraines nationale suverænitet og selvbestemmelse

Ukraine har i sin *National Economic Strategy 2030* formuleret en række målsætninger for energisektoren, der omfatter at: (1) sikre sektorens uafhængighed og integration på det europæiske marked, (2) sikre funktionaliteten af et smart, opgraderet og pålideligt energisystem, der fuldt ud møder slutbrugerens behov og krav, (3) sikre funktionaliteten af frie, effektive og konkurrencedygtige markeder, og (4) øge økonomisk energieffektivitet og sikre energisektorens miljømæssige bæredygtighed. Ukraine beregner selv, at de kan opnå en samlet besparelse på EUR 8 mia. ved tiltag, der fremmer energieffektivitet og brug af vedvarende energi.

Det danske bidrag vil omfatte følgende indsatser:

- Myndighedssamarbejde mellem Energistyrelsen og Ukraines Energiministerium med henblik på at bidrage til en overordnet planlægning og skabelse af rammerne for en fremtidige energisektor med udnyttelse af vedvarende energi og gennemførelse af bred energieffektivisering.
- Grønne initiativer inden for områder, hvor Danmark har særlige kompetencer. Det kan omfatte støtte til vedvarende energi, klimatilpasning, biodiversitet og miljøbeskyttelse – alle med det overordnede formål at bidrage til bæredygtig udvikling.

Disse indsatser komplementeres af direkte investeringer fra Investeringsfonden for Udviklingslande (IFU), bistand og lån gennem Danida Sustainable Infrastructure Finance (DSIF) og rådgivning fra dansk Trade Council – såvel som EU's og EU's medlemsstaters indsatser inden for samme områder.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog i <u>Ukraine</u> :
<ul style="list-style-type: none">- Repræsentative og demokratiske arbejdsmarkedsorganisationer på henholdsvis arbejdstager- og arbejdsgiverside fremmer et mere inklusivt og velfungerende arbejdsmarked baseret på bæredygtig og inklusiv vækst bl.a. gennem deltagelse i social dialog.- Grøn energiomstilling: Energieffektivitet er øget i konkrete projekter, den samlede andel af vedvarende energi er øget, og der er sket en styrket tilpasning til EU's energimarked via kapacitetsforstærkede ukrainske institutioner.- Ukraines klimaaftryk mindskes i henhold til Parisaftalen (Nationally Determined Contributions).

6.3 Georgien indsatser

Den danske indsats i Georgien vil blive koncentreret om færre områder end i Ukraine. Danmark har ingen ambassade i landet, og Udenrigsministeriet vil som udgangspunkt ikke selv forestå programimplementering. Med henblik på at mindske den administrative byrde af indsatsen vil programindsatserne, hvor det er muligt, gennemføres som fællesprogrammer med tilsvarende indsatser i Ukraine.

6.3.1. Demokrati og menneskerettigheder

Georgiens parlamentariske demokrati præges af loyalitet til personbaserede grupperinger snarere end ideologisk baseret partipolitik. Ønsker om politisk revanchisme skaber dyb splittelse mellem den til enhver tid siddende opposition og regering. Spændingerne mellem parlamentsgrupper risikerer at underminere forudsætningerne for en fortsat demokratisk udvikling og øger distancen mellem befolkningens ønsker og den politiske arena. De personbaserede loyalitetsforhold udfordrer domstolenes uafhængighed og meritbaserede udpegelse af personer i offentlige embeder. Der er brug for skabelsen af ny politisk kultur og bevægelser, der kan skabe dialog og bryde det politiske dødvande og sikre en fortsættelse af Georgiens reformpolitik.

- *Understøttelse af et bæredygtigt civilsamfund med særlig fokus på unge og demokratisk parlamentarisk kultur;*

Danmark vil støtte de mest indflydelsesrige civilsamfundsorganisationer, der nationalt understøtter reformdagsordenen, samt søge at støtte fremvæksten af demokratisk og medlemsbaserede civilsamfundsorganisationer. Civilsamfundet har spillet en central rolle i udviklingen siden selvstændigheden. Men som i Ukraine lider civilsamfundet i Georgien af begrænset medlemsbasis og donorafhængighed. Der vil blive fokuseret på mobilisering og organisering af unge for at fremme en ny og stærkere organisationskultur blandt morgendagens ledere. Dette er også væsentligt i arbejdet for at skabe en mere dialogsøgende politisk kultur i Georgiens parlamentariske system. Indsatsen vil blive koordineret med eksisterende georgiske civilsamfundsorganisationer, der kan bidrage med kapacitetsudvikling og træning.

- *Understøttelse af uafhængige og kritiske medier, inkl. undersøgende journalistik – med særlig indsats for styrkelse af sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering;*

Medierne i Georgien er blevet del af den politiske polarisering. Danmark vil fokusere den bilaterale indsats på at støtte mindre, uafhængige og 'upcoming' medier med henblik på at hjælpe disse til at finde finansieringsmodeller såvel som at skabe kvalitetsindhold. Der vil blive givet prioritet til at understøtte medier målrettet regionerne. Derudover vil Danmark i samarbejde med eksisterende medie- og menneskerettigheds-NGO'er i Georgien sætte fokus på dagsordenen 'demokrati og digitalisering', der er meget nærværende i form af påvirknings- og desinformationskampagner. Danmark vil støtte arbejdet med at fremme digitaliseringens positive muligheder for åbenhed og demokratisering og bekæmpe dens brug f.s.v.a. indskrænkning af civilsamfundets råderum og udbredelse af misinformation.

- *Ligestilling og et inkluderende samfund med respekt for forskellighed.*

Ligestillings- og kønsspørgsmål vil være et tværgående tema i alle danske indsatser. Dertil vil Danmark vil søge at understøtte kvindegrupper og civilsamfundsgrupper, der arbejder med ligestilling og kønsspørgsmål med henblik på at styrke presses nedefra – og skabe bred mobilisering. Alternative kønsidentiteter har trange kår, hvilket har store konsekvenser for LGBTI-personers rettigheder. I forlængelse af tidligere indsats vil Danmark støtte grupper, der arbejder for at skabe respekt for forskellighed og diversitet.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til demokrati og menneskerettigheder i <u>Georgien</u> :
<ul style="list-style-type: none"> - styrket engagement fra demokratisk organiseret og bæredygtigt civilsamfund, der yder aktivt med- og modspil i reformdagsordenen – herunder styrket mobilisering og organisering af demokratiske ungdomsorganisationer; - uafhængige og kritiske medier – inkl. undersøgende journalistik – er en del af den georgiske mediescene; - centrale georgiske medie- og civilsamfundsorganisationer arbejder for styrkelse af sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering; - kvinde- og ligestillingsorganisationer er styrket og står stærkere i debatten om ligestilling og diversitet.

6.3.2 Bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog.

- *Rammebetingelserne for bæredygtig vækst – velfungerende arbejdsmarked med demokratisk fagbevægelse og arbejdsmarkedsinstitutioner og social dialog*

Grundstenen for, at der kan skabes langsigtet bæredygtig vækst i Georgien, er udvikling af velfungerende statslige institutioner, ikke mindst et retssamfund, og velordnet markedsliberalisering som indarbejdet i EU's associeringsaftale med Georgien. Den danske bilaterale indsats inden for Naboskabsprogrammet bidrager til at understøtte et aktivt civilsamfund der medvirke til at sikre demokratisk kontrol og gennemsigtighed.

Derudover vil Danmark støtte kapacitetsudvikling og inddragelse i internationale netværk af fagbevægelse og arbejdsmarkedsorganisationer, der udviser vilje til at organisere sig demokratisk og optræde som repræsentanter for deres medlemmer i trepartsdialog. Et vigtigt delmål vil være understøtte social dialog samt et velfungerende og inklusivt arbejdsmarked med anstændige jobmuligheder også for unge og kvinder.

- *Grøn energiomstilling og energiuafhængighed: Fremme af energieffektivitet og vedvarende energi.*

Klimaaftryk og bidrag til opfyldelsen af Parisaftalen hænger sammen med den grønne omstilling - ikke mindst af energisektoren - og kan samtidig skabe basis for økonomisk udvikling og vækst. Her har Danmark en særlig international styrkeposition. Omstilling af energisektoren medvirker endvidere til at fremme energiuafhængigheden, der styrker Georgiens nationale suverænitet og selvbestemmelse.

Den danske indsats vil omfatte følgende indsatser:

- Støtte til overordnet energiplanlægning og -lovgivning med henblik på bedre og mere effektivt at udnytte såvel vedvarende energi og fremme energieffektivisering.
- Støtte til georgiske myndigheder, der er aktive inden for klima og grøn omstilling. De grønne initiativer vil ske inden for områder, hvor Danmark har særlige kompetencer og kan omfatte støtte til vedvarende energi, klimatilpasning, biodiversitet og miljøbeskyttelse med det overordnede formål at bidrage til bæredygtig udvikling.

Disse indsatser komplementeres af direkte investeringer fra Investeringsfonden for Udviklingslande (IFU) og rådgivning fra dansk Trade Council – såvel som EU's og EU's medlemsstaters indsatser inden for samme områder.

<p>Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog i <u>Georgien</u>:</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Grøn energiomstilling: Fremme af energieffektivitet, øget andel af vedvarende energi og tilpasning til EU's energimarked via kapacitetsforstærkede georgiske institutioner; - Georgiens klimaaftryk mindskes i henhold til Parisaftalen (Nationally Determined Contributions); - Repræsentative og demokratiske arbejdsmarkedsorganisationer på henholdsvis arbejdstager- og arbejdsgiverside fremmer et mere inklusivt og velfungerende arbejdsmarked baseret på bæredygtig og inklusiv vækst bl.a. gennem deltagelse i social dialog.

6.4 Regional indsats

Som en ny komponent af Naboskabsprogrammet etableres en regional indsats rettet mod de seks lande Ukraine, Moldova, Belarus, Georgien, Armenien og Aserbajdsjan. Indsatsen vil fokusere på at styrke civilsamfund og medier samt bidrage til dannelse af netværk og fremme af læring og erfaringsudvikling på tværs af landene. Den regionale komponent vil tematisk blive fokuseret på seks temaer: Ligestilling, unge, medier, klima, kultur og arbejdsmarked. De valgte temaer bidrager hver i deres egen ret til opfyldelsen af de strategiske mål som svar på centrale udfordringer i naboskabslandene – og udgør samtidig potentiale for mobilisering og styrkelse af et bæredygtigt civilsamfund med henblik på at skabe demokrati nedefra. Endelig rummer de valgte temaer mulighed for samarbejde mellem civilsamfund og medier i Danmark og naboskabslandene – og vil dermed skabe et solidt udgangspunkt for fremtidig netværksdannelse og partnerskab.

Indsatsen vil primært ske inden for rammerne af Den Ny Demokratifond, der er etableret i 2020. Med demokratifonden er der skabt et værktøj, hvor der hurtigt og fleksibelt kan reageres på nye udviklinger – herunder ydes støtte til civilsamfundsaktører i forhold til både kriser og nye 'windows of opportunities'. Demokratifonden bidrager således med en adaptiv komponent til opfyldelsen af de strategiske mål. Den regionale indsats gennem Den Ny Demokratifond vil kunne suppleres med et begrænset antal engagementer, hvor et dansk bidrag kan fremme koordinering, synergi og gensidig læring. Det vil blive sikret, at der sker erfaringsudveksling, vidensdeling og koordinering med danske bilaterale indsatser, herunder Naboskabsprogramindsatser i Ukraine og Georgien.

Forventede outcomes af regionale indsatser til støtte for demokrati og menneskerettigheder
- Civilsamfundsorganisationer i naboskabslandene, der arbejder med ligestilling, unge, medier, kultur, arbejdsmarkeder, miljø og klima og er velfungerende og demokratisk organiseret;
- Civilsamfundsorganisationer, menneskerettighedsforkæmpere, kunstnere, filmskabere og journalister kan proaktivt modarbejde restriktioner og imødegå trusler, bruge nye muligheder og nye politiske åbninger;
- Regionalt samarbejde og tværtematiske erfaringsudvekslinger og vidensdeling er etableret mellem civilsamfundsorganisationer i naboskabslandene og Danmark.

6.5 Budget

	Ukraine	Georgien	Regionalt	Total
Demokrati og menneskerettigheder	225	55	240	525
Bæredygtig vækst, social dialog, grøn omstilling og øget energiafhængighed	115	35		155
Teknisk bistand, monitorering, kommunikation og følgeforskning				30
Total	340	90	240	700

7 Bilag:

Bilag 1 Nøgletal for de seks naboskabslande

Key figures for Ukraine

Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	603.550 km ²	2018	WB WDI
Population	44,3 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	139.1 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	3.233 %	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	3,140.7 USD	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 64 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	19.92 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	19.21 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	25.87 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	0.7 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	-2,7 pct.	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	8,74 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	7,89 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	-0,53 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	71.6 years	2019	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	9,9 pct.	2018	WB WDI
Human Development Index	0,75	2021	UNDP
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	4,49 MT pr. capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	4.38 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 - 100	60 (partly free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	3,39	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	26	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	34	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	16	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	32,52	2020	RSF
Internet Freedom, 0 – 100	61 (partly free)	2021	FH
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	33	2020	TI

Key figures for Belarus

Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	207.600 km ²	2018	WB WDI
Population	9.466,856 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	63.06 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	1.22 pct.	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	6.66	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 49 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	15.85 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	13.58 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	22.63 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	0.35 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	-1.99 pct.	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	7.34 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	5.60 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	-0.18 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	74,2 years	2018	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	10.1 pct.	2018	WB WDI
Human Development Index	0,817	2021	UNDP
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	6.14 MT per capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	0.82 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 – 100	11 (not free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	1,39	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	2	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	9	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	11	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	49,75	2020	RSF
Internet Freedom, 0 – 100	38 (not free)	2021	FH
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	47	2020	TI

Key figures for Georgia

Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	69.700 km ²	2018	WB WDI
Population	3.7 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	17.7 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	4.98 pct.	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	4.786	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 7 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	12.99 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	13.58 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	133.52	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	2.92 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	-5.11 pct.	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	13.86 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	4.85 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	-0.17 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	73.5 years	2019	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	6.5 pct.	2018	WB WDI
Human Development Index	0,786	2021	UNDP
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	2.72 MT per capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	78.04 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 – 100	60 (partly free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	3,25	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	23	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	37	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	14	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	28,59	2020	RSF
Internet Freedom, 0 – 100	76 (free)	2021	FH
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	56	2020	TI

Key figures for Moldova

Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	33.850 km ²	2018	WB WDI
Population	2.657,637 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	11.97 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	3.58 pct.	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	4.503,52	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 48 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	14.15 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	17.31 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	128.95	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	0.72 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	-9.69	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	4.89 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	4.84 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	-1.81 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	71.8 years	2018	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	10.2 pct.	2018	WB WDI
Human Development Index	0,711	2021	UNDP
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	1.83 MT per capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	5.37 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 – 100	61 (partly free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	3,11	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	26	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	35	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	13	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	31,16	2020	RSF
Internet Freedom, 0 – 100	-	-	-
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	34	2020	TI

Key figures for Armenia

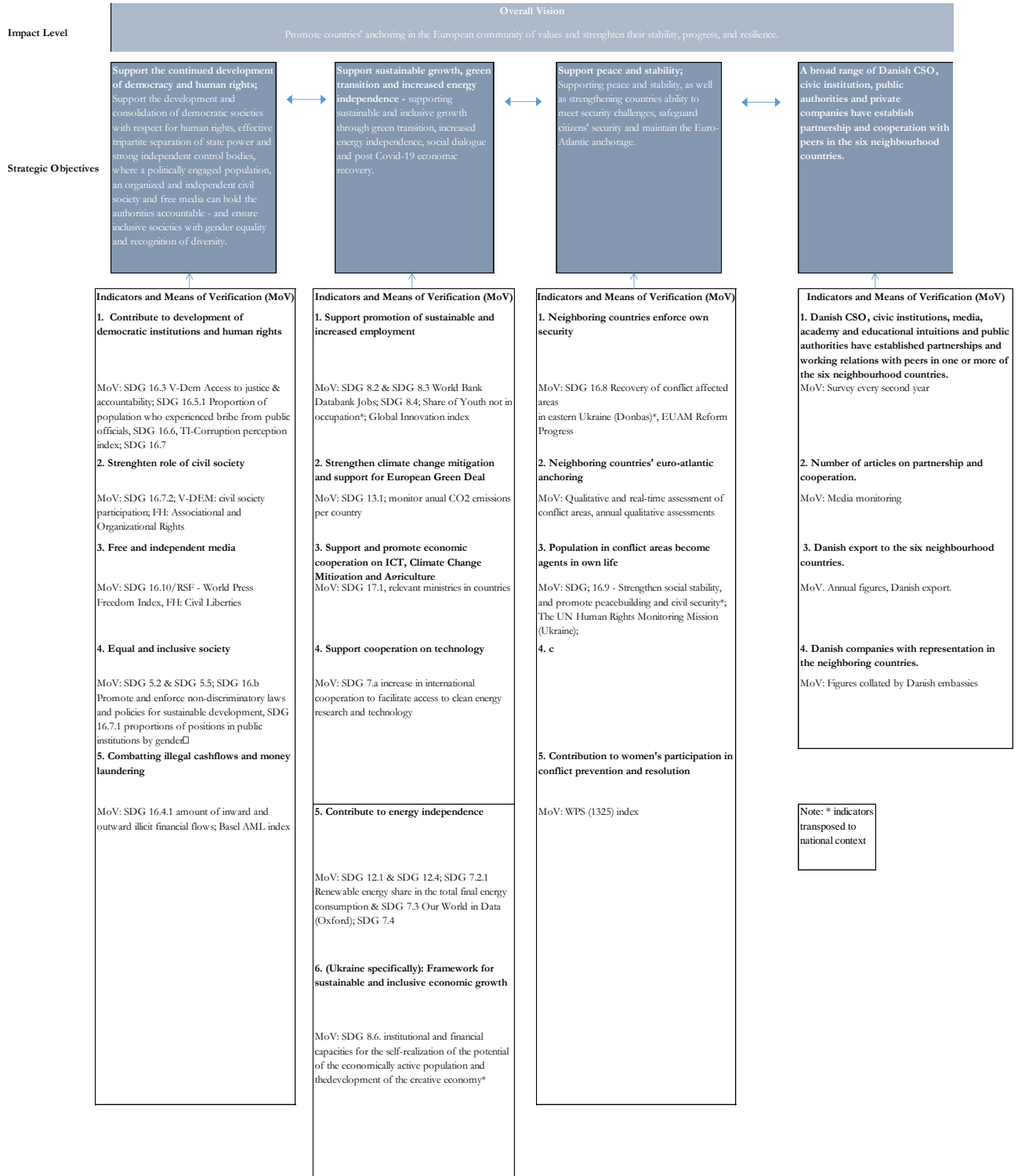
Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	29.740 km ²	2018	WB WDI
Population	2.9 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	13.7 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	7.6 pct.	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	4.66	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 47 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	12.47 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	22.19 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	141.91	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	0.19 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	-9.69 pct.	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	4.89 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	4.84 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	0.20 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	74.9 years	2019	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	8.1 pct.	2018	WB WDI
Human Development Index	0,76	2021	UNDP
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	1.76 MT per capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	5.37 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 – 100	55 (partly free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	3	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	22	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	33	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	14	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	28,60	2020	RSF
Internet Freedom, 0 – 100	75 (free)	2021	FH
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	49	2020	TI

Key figures for Azerbaijan

Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	132.025.199,412 km ²	2018	WB WDI
Population	10.023,318 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	48.05 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	2.22 pct.	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	4.83	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 34 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	10.83 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	15.30 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	12.07	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	0.19 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	9.08 pct.	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	4.70 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	2.61 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	0.84 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	72.9 years	2018	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	10.8 pct.	2005	WB WDI
Human Development Index	0,754	2021	UNDP
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	3.86 MT per capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	7.04 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 – 100	10 (not free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	1,14	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	2	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	8	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	15	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	58,48	2020	RSF
Internet Freedom, 0-100	38 (not free)	2021	FH
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	30	2020	TI

Bilag 2 'Strategic Results Framework'

Annex 3: Strategic Results Framework

Bilag 2B 'List of Abbreviations'

Basel AML	Basel Anti Money Laundering Index (Basel Institute on Governance) - https://baselgovernance.org/basel-aml-index
FH	Freedom House - https://freedomhouse.org/report/freedom-world
ICT	Information Communication Technology
RSF	Reporters Without Borders (incl. World Press Freedom Index) - https://rsf.org/en
TI	Transparency International (incl. Corruption Perception Index) - https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl
V-DEM	Varieties of Democracy (thematic and country reports) – https://www.v-dem.net/en/
WPS	Women Peace and Security (UN Resolution 1325) - https://wps.unwomen.org/security-council/ and https://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/

.....

Oxford, Our World in Data: <https://ourworldindata.org/>

World Bank, Data Bank Jobs: <https://databank.worldbank.org/source/jobs>

Global Innovation Index: <https://www.globalinnovationindex.org/Home>